

Formanden:

Så er vi klar til afstemning, så jeg må bede om, at man indtager sine pladser. Af dagsordenen er det fremgået, at der er en tredje behandling med afstemning, og så er det urimeligt, at vi skal vente på, at medlemmerne kommer til stede i salen for at stemme.

Afstemning

(Foretaget på den i forretningsordenens § 35, stk. 3, angivne måde).

Lovforslaget

vedtoges med 76 stemmer (KF, V, SF, FP, CD, RV og KRF) mod 49 (S).

Formanden:

Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

2) Forespørgsel nr. F 2:*Forespørgsel til statsministeren:*

»Hvilke konkrete initiativer nationalt og internationalt agter regeringen at tage på baggrund af indrapporteringerne om de foreløbige resultater af Handlingsplan for Ligestilling?«

Af Helle Degn (S), Grethe Fenger Møller (KF), Hanne Severinsen (V), Lilli Gyldenkilde (SF), Arne Melchior (CD), Marianne Jelved (RV) og Inger Stilling Pedersen (KRF).

(Forespørgslen anmeldt 9/1 91. Fremme af forespørgslen vedtaget 16/1 91).

Formanden:

Må jeg bede om ro i salen. De medlemmer, der ønsker at forlade salen, kunne passende indstille samtalen, til de når uden for salen.

*Begrundelse***Helle Degn (S):**

Danmarks Handlingsplan for Ligestilling blev vedtaget i 1987. Folketinget holder øje med, hvad der sker på denne front. Derfor denne forespørgsel i dag til statsministeren, rejst af alle partier minus Fremskridtspartiet.

Ligestillingsrådet har fulgt udviklingen i ministerierne og i Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen og fremlagt for statsmi-

nisterne og Folketinget rapporten »Godt begyndt«.

Med denne forespørgsel vil vi i Folketinget takke og gøre klart, at så er vi klar til at fortsætte. Der må frisk luft i chefkontorerne i den statslige forvaltning. Hverken parfumehørm eller cigaros, men frisk luft er, hvad vi ønsker os.

Rapporten peger bl.a. på problemer med at kombinere arbejde og privatliv, og der er problemer med efteruddannelse af den store gruppe af kvindeligt kontorpersonele og med lederrekrutteringen i den statslige sektor med 89,8 pct. mænd stadig i jobbene.

Nationalt skrider handlingsplanarbejdet langsomt frem

Formanden:

Vi kan godt have lidt mere ro. Uden at blande mig i debatten skal jeg konstatere, at det mest er mandlige stemmer, jeg kan høre.

Helle Degn (S):

Ja, det er jo beklageligt.

Formålet er, at både kvinder og mænd i Danmark får kombinationen arbejdsliv og privatliv til at gå op i en mere harmonisk enhed, så kvinder ikke fremover er overladt til alene at finde private løsninger, når børnene får mæslinger, skoldkopper og røde hunde. Den går ikke i 1990'erne. Kvinder vil også have del i ledelsen og udviklingen i og af den offentlige sektor.

Vort samfund må bygge på fleksibilitet, men til den må knyttes en sikring af rettigheder. Lad mig citere Berlingske Tidendes leder fra den 11. februar 1991 – det er måske lidt usædvanligt, at jeg gør det:

»Det viser sig, at det er dem, der især har brug for at kunne variere deres arbejdstid, de unge, småbørnsfamilierne, kvinderne, der ikke har fået mulighed for at gøre det. Det er mændene og fortrinsvis de højtlønnede mænd, der har haft glæde af flekstiden. Det har givet dem mulighed for at indpasse fritidsinteresser i dagens program og at opsamle fridage. Nederst på mændenes prioriteringsliste står tid til familierne og indkøb, hos kvinderne er det lige omvendt.«

Lederen slutter med følgende salut i anledning af flekstidsundersøgelsen fra Socialforskningsinstituttet: ». . . at lige vilkår og ligestilling ikke kun er et lovgivningsanliggende. Det drejer sig også om at tænke mere fleksibelt. Det kunne mange mænd have godt af.«

[Helle Degn]

Det synes jeg var så udmærket sagt af gamle Tante Berling.

Det internationale ligestillingsarbejde fortsættes, og netværk bygges op ganske langsomt frem mod den næste FN-verdenskvindekonference i 1995, hvor vi alle skal gøre status igen. Vi kan ikke bruge 1990'erne på de samme ørkesløse diskussioner som i 1970'erne. Med stor fortrøstning kaster vi os derfor ud i denne debat om den danske Handlingsplan for Ligestilling i 1990'erne og regeringens konkrete bud på aktion i 1990'erne.

Besvarelse

Statsministeren (Poul Schlüter):

Den sidste generelle debat om ligestilling foregik her i Folketinget den 20. januar 1987, og det var på baggrund af regeringens handlingsplan af 4. december 1986 for ligestilling. Da vedtog Folketinget følgende dagsorden:

- » – at handlingsplanarbejdet fortsætter og rapporteres årligt til Ligestillingsrådet,
- at regeringen præsenterer de opnåede resultater for Folketinget senest i 1990,
- at statsministeren nedsætter et udvalg til at følge det internationale handlingsplanarbejde op, og
- at Ligestillingsrådet styrkes med ressourcer og kompetence til at behandle sager om lige løn og lige behandling«.

Denne opfordring til at nedsætte et udvalg til at følge det internationale handlingsplanarbejde op blev fulgt i december 1987, hvor udvalget blev nedsat under Statsministeriet med fru Lone Dybkjær som formand. Senere er fru Kirsten Lee blevet formand.

Udvalget, hvis kommissorium og sammensætning blev forhandlet med ligestillingsordførerne for Folketingets partier, fik til opgave at følge ligestillingsarbejdet i Nordisk Råd, i EF, i Europarådet og i FN. Folketinget blev repræsenteret med fem medlemmer af udvalget. Arbejdet er faktisk i god gænge, og udvalget har bl.a. afgivet udtalelser til brug ved indlæg på FN's generalforsamling og i det nordiske ligestillingsamarbejde.

Opfordringen til, at Ligestillingsrådet skal styrkes med ressourcer og kompetence til at behandle sager om lige løn og lige behandling, er for det første efterkommet ved, at rådet har fået tilført særlige projektmidler, først 3 mio. kr. i årene 1987, 1988 og 1989 og derefter 0,9 mio. kr.

i hvert af årene 1990 og 1991. Rådet har for disse midler gennemført projekter om kvinders arbejdsmarkedstilknytning, om kvinder og ledelse, om ligeløn og om ligestilling i folkeskolen. Der er udgivet en håndbog for ligestillingsudvalg, og i 1991 fortsætter man med projekter om ligeløn og sammenhæng mellem arbejds- og familieliv. Det var det ene.

For det andet er Ligestillingsrådets kompetence blevet styrket ved lov af 20. april 1988 om ligestilling mellem mænd og kvinder, hvorefter rådet afgiver udtalelser efter ligelønsloven og ligebehandlingsloven, og der er i loven indført pligt til at give Ligestillingsrådet de oplysninger, der er af betydning for Ligestillingsrådets virksomhed.

Ifølge de to resterende punkter i folketingsdagsordenen skal ministeriernes handlingsplanarbejde fortsætte, der skal rapporteres årligt til Ligestillingsrådet, og resultaterne skal så præsenteres for Folketinget senest i 1990. Ligestillingsrådet har på baggrund af disse rapporter og løbende forhandlinger med ministerierne udarbejdet en rapport, som blev sendt til Folketinget den 27. december 1990.

Jeg vil kort omtale rådets rapport. Det er en diger sag, den er på 150 sider, og den kaldes »Godt begyndt«. Det er en positiv overskrift, men jeg mener, at den er berettiget, for det fremgår af rapporten, at der i ministerierne er taget mange initiativer, og at samarbejdet med Ligestillingsrådet har været inspirerende og resultatgivende.

Næsten alle institutioner har meldt om udarbejdelse af personalepolitikker indeholdende ligestillingsmæssige perspektiver, herunder ting som efteruddannelse og uddannelse af kontorfunktionærer, nedsættelse af ligestillingsudvalg rundt om i systemerne og gennemførelse af konferencer om ligestilling. Jeg vil herom blot henvise til rapporten og bemærke, at jeg faktisk synes, at det er ganske godt begyndt, men altså begyndt.

Som det også udtrykkeligt nævnes flere steder i rapporten, er ligestillingsarbejdet en proces. Der nås ikke noget endeligt resultat i løbet af de 3 år, der er gået siden forespørgselsdebatten. Arbejdet tager tid og bør derfor fortsætte, til vi finder, at der er opnået et rimeligt resultat.

Forespørgslen i dag er formuleret som at ønske om oplysninger om det fremtidige arbejde med ligestilling. I Ligestillingsrådets brev,

[Statsministeren]

hvormed rapporten blev fremsendt til Statsministeriet, har rådet forskellige forslag til det fremtidige arbejde, og jeg vil gerne nævne nogle af de vigtigste.

Amter og kommuner har stort set ikke – tjaa, det må jo siges – iværksat ligestillingsarbejde i henhold til loven om ligestilling mellem mænd og kvinder, hvorefter det ellers er pålagt offentlige myndigheder at arbejde med ligestilling. Da både Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen nu har forslag og har igangsat ligestillingsarbejdet, vil det nok være hensigtsmæssigt med et samarbejde mellem amter og kommuner og de nævnte organisationer, så vi kommer videre.

Rådet omtaler tre særlig vigtige indsatsområder: Initiativer, der kan lette sammenhængen mellem arbejds- og familieliv, en vigtig ting. Ansvar for familie og børn påhviler jo både mænd og kvinder. Kvalificering af kontorfunktionærer peges der på, og der peges på flere kvindelige ledere. Jeg synes, at det vil være hensigtsmæssigt at foreslå, at Ligestillingsrådet fortsætter samarbejdet med ministerierne om alle disse tre indsatsområder.

Som omtalt af Ligestillingsrådet er der brug for, at indsatsen for ligeløn til mænd og kvinder for samme arbejde også fortsættes både inden for den offentlige sektor og inden for den private.

I forbindelse med rådets forslag til projekter inden for de særlige bevillinger til ligestillingsprojekter, som er omtalt tidligere, bad jeg rådet om, at der blev tilgodeset ønsker om undersøgelser og projekter vedrørende ligeløn. Arbejdet med dette vigtige spørgsmål er foregået både i Ligestillingsrådet og i Arbejdsministeriet, og jeg finder det vigtigt, at også arbejdsmarkedets parter og organisationer arbejder med sagen.

Med henblik på besvarelsen af forespørgslen i dag har jeg bedt de øvrige ministerier om at oplyse om planerne for deres fremtidige arbejde med ligestilling.

Det viser sig, at planerne – måske forståeligt nok – er en fortsættelse af det allerede påbegyndte arbejde som beskrevet i rapporten. Derfor henviser jeg til denne, og jeg skal kun i korte rids gengive bidragene.

Alle ministerier har fortsat ligestillingsovervejelser i forbindelse med udformning og gennemførelse af personalepolitikker. Der gives

udtryk for en positiv holdning til imødekomme af ønsker om deltid og flekstid, kort sagt fleksibel arbejdstid.

Der er også en positiv holdning til efteruddannelse af kontorfunktionærer og til at få flere kvinder i udvalg og råd, det vil sige områder, hvor et fortsat samarbejde med Ligestillingsrådet vil være gavnligt og anbefalelsesværdigt.

I nogle institutioner, bl.a. Finansministeriet og Miljøministeriet, man kan også nævne DSB og P & T, er der planer om initiativer for at få flere kvindelige ansøgere frem, når stillinger skal besættes, herunder lederstillinger.

Der er nedsat et ligestillingsudvalg under Centralrådet for Statens Samarbejdsudvalg, og dette udvalg er i færd med at udarbejde planer for uddannelse af samarbejdsudvalgsmedlemmer i hele ligestillingsproblematikken.

Visse ministerier, f.eks. Arbejdsministeriet og Undervisningsministeriet, har vigtigt ligestillingsmæssigt arbejde inden for selve forretningsområdet.

De væsentlige problemer inden for Arbejdsministeriet er og har været den manglende ligeløn og kvinders arbejdsløshed, som jo meget ofte er forårsaget af ringere uddannelsesmæssig baggrund.

Inden for Arbejdsformidlingen arbejdes der derfor på at nedbryde de traditionsbestemte holdninger og i stedet lægge større vægt på kvalifikationer til jobbene, og der udvikles værktøjer dertil – det er ord som jobprofiler, personprofiler, kvalifikationsprofiler og meget mere, man her taler om – som skal bidrage til at nedtone kønnets betydning ved ansættelser.

I arbejdsmarkedsuddannelserne vil forsøgene med etårige kurser for kvinder blive vurderet, ligesom vejledningsindsatsen vil blive styrket, herunder indsatsen over for kvinder, og uddannelsestilbudene vil blive tilrettelagt, så kvinder tilgodeses.

Det overvejes, hvorledes ligeløn kan gennemføres for samme arbejde eller arbejde af samme værdi, og arbejdsministeren har opfordret arbejdsmarkedets parter til at inddrage spørgsmålet ved overenskomstforhandlingerne her i foråret.

I Undervisningsministeriet arbejdes der med ligestillingsspørgsmål i studievejledninger, og der arbejdes på at etablere ligestillingsstatistik i de enkelte videregående uddannelser. Ministeriet vil have for øje, at der kommer flere kvindelige medlemmer i forskningsrådene.

[Statsministeren]

Dette var mine bemærkninger til det nationale ligestillingsarbejde, og jeg vil sende ministeriernes indberetninger til Ligestillingsrådet med henblik på det fortsatte arbejde. Men forespørgerne har også ønsket oplysninger om det internationale ligestillingsarbejde.

Som tidligere omtalt har jeg under Statsministeriet nedsat det internationale ligestillingsudvalg, hvor arbejdet faktisk er kommet godt i gang.

Jeg vil også gerne omtale Danidas, jeg synes godt man kan sige forbilledlige arbejde med kvindeaspektet i Danmarks ulandsbistand. Ligestillingsrådet har i rapporten særlig bemærket dette og anbefalet det til efterfølgelse, idet principperne vil kunne anvendes også i andre institutioner. Danida har således oprettet en kvindekoordinatordstilling i sekretariatsafdelingen, man har ansat kvindekoordinatører på bistandsmissionerne.

I det fremtidige arbejde vil Danida i medfør af sin handlingsplan uddanne personale og øge antallet af kvindelige rådgivere. Der vil blive udarbejdet kvindeorienteret statistik, og arbejdet med kvindespørgsmål i de multilaterale bistandsorganisationer vil blive intensiveret.

I forbindelse med Udenrigskommissionens forslag, som vi jo fik for ikke så længe siden, og som man nu er i sving med at få ført ud i livet, blev der vedrørende ministeriets fremtidige struktur stillet forslag om oprettelse af en stilling som ligestillingskonsulent i Udenrigsministeriet.

Jeg vil også nævne Udenrigsministeriets forestående arbejde med forberedelsen af den næste verdenskvindekonference, som er fastsat til 1995, og som ministeriet har arbejdet ihærdigt for gennemførelsen af i FN-regi.

Der vil på den planlagte konference i år i Moskva om CSCE's menneskelige dimension blive mulighed for at få kvindeaspektet inddraget.

Undervisningsministeriet har fortløbende samarbejde internationalt i EF-regi om uddannelserne, og Arbejdsministeriet har forhandlinger også i EF-regi om regler om beskyttelse af kvinder ved graviditets- og barselorlov.

Inden for Nordisk Råd forberedes den aftalte kvindekonference Nordisk Forum, som skal finde sted i 1994.

På baggrund af alle disse bemærkninger og under henvisning til Ligestillingsrådets rapport

én gang til og de mange forslag og synspunkter deri synes jeg, jeg kan sammenfatte forslagene til det fremtidige ligestillingsarbejde således:

Det vil være en god idé, at Ligestillingsrådet fortsætter det tætte samarbejde med ministerierne om det fremtidige arbejde med ligestilling især om de tre indsatsområder: Sammenhængen mellem arbejds- og familieliv, kvalificering af kontorfunktionærer og bestræbelser for at få flere kvindelige ledere.

Organisationerne bør udpege flere kvindelige medlemmer til udvalgene. Indsatsen for ligestilling bør fortsætte, også med bistand fra Ligestillingsrådet, som hidtil har udført et stort arbejde i den forbindelse. Dette gælder både i den offentlige og i den private sektor. Arbejdsmarkedets parter og organisationerne bør også arbejde intenst med disse problemer.

Ligestillingsarbejdet inden for de tre vigtigste ministerier i den sammenhæng, Arbejdsministeriet, Socialministeriet og Undervisningsministeriet, bør følges, og Ligestillingsrådet vil også her kunne give vejledning og inspiration.

Ligestillingsrådet kan således fortsætte det igangværende handlingsplanarbejde for ligestilling. Som jeg nævnte, har rådet siden 1987 fået tilført særlige årlige bevillinger til ligestillingsprojekter og formidlingsopgaver, og jeg vil snarest tage skridt til med rådet at drøfte fortsættelsen af en tilsvarende støtte til brug for det fremtidige arbejde.

Amter og kommuner bør bestemt forstærke indsatsen i arbejdet med ligestilling.

For så vidt angår det internationale arbejde fortsætter det internationale ligestillingsudvalg sin indsats, og her vil det være muligt at få overblik over de aktuelle sager og påvirke Danmarks holdning i internationalt ligestillingsarbejde.

Særlig interesse og betydning vil Udenrigsministeriets arbejde med forberedelserne til verdenskvindekonferencen i 1995 have for både de øvrige ministerier og for kvindeorganisationerne. Danidas arbejde med kvindespørgsmål er væsentligt og er i en god udvikling.

Arbejdet i EF-regi om uddannelser og kvinder på arbejdsmarkedet vil blive fulgt med interesse.

Jeg synes, jeg kan slutte med at sige, at ligestillingsarbejdet er en løbende proces. Vi er kommet et ganske godt stykke vej i løbet af den sidste halve snes år, og jeg mener, vi har lov at

[Statsministeren]

håbe på, at det nu accelererer, at det nu går stærkt.

Vi ser det ikke mindst på den meget væsentlige tilgang af kvinder, som søger højere uddannelser af alle arter, vi i dag kan konstatere. Det vil meget snart sætte sit præg på samfundslivet og betyde, at langt, langt flere kvinder end i forrige generation kommer til at indtage ledende stillinger både i offentligt regi og i privat regi.

Jo, nu er vi omsider kommet et stykke vej, vi er godt begyndt, men det er vigtigt ikke at give op halvvejs. Arbejdet skal fortsætte intenst i de kommende år.

Formanden:

Vi går over til forhandlingen. Ønsker ordføreren for forespørgerne ordet? (Ophold). Det er ikke tilfældet, så er det fru Jytte Andersen, der har ordet.

*Forhandling***Jytte Andersen (S):**

Set med internationale øjne er vi i Danmark et foregangsland med hensyn til ligestilling mellem kvinder og mænd. Danske kvinder er på arbejdsmarkedet, danske kvinder får uddannelse, danske kvinder kan få de fælles børn paset, og danske kvinder får ligeløn og bliver behandlet ligeværdigt.

Sådan vurderes danske kvinders situation af mange, og der er heller ingen tvivl om, at vi er nået langt i forhold til mange andre lande, men vi har meget lang vej igen. Vi ved, og vi oplever, ser hver eneste dag en række problemer med at leve op til det ideelt tegnede billede, som jeg indledte med.

Vi ved, at kvinder er bærere af den største arbejdsløshed. Vi ved, at kvinder er ledige i længere perioder end mænd. Vi ved, at kvinders uddannelsesniveau lader meget tilbage at ønske. Vi ved, at de kvinder, som ikke fik en uddannelse i deres ungdoms år, har utrolig svært ved at få de nødvendige kvalifikationer senere hen. Vi ved også, at når ventelisterne vokser, hvad vi nogenlunde ved de gør næste år, hvis der ikke sker noget drastisk, til 75.000 børn foran landets daginstitutioner, vil det først og fremmest øge presset på kvinderne, et pres, der efter vores opfattelse er uacceptabelt.

Nogle vil stille spørgsmålet: Er det nu også nødvendigt med alle disse pladser til daginsti-

tutioner og dagpleje samtidig med, at vi mangler job til kvinder? Vi kender, og vi ved, hvad undertonen i dette eller lignende spørgsmål betyder.

Vi er et foregangsland, men det forpligter. Det forpligter os selv, det forpligter os her i Folketinget til hele tiden at vurdere, hvordan vi lever op til vor egen lovgivning om ligebehandling af kvinder og mænd og om ligeløn, men også hvordan vores egne holdninger, vores egne tankegange agerer i forhold til hinanden. Vi behøver ikke at ridse ret meget i den gyldne, ideelle overfladelak, før store uligheder og skævheder mellem kønnene afsløres. Hvorfor skal kvinder tjene mindre end mænd for samme arbejde? Hvorfor tager fædre ikke del i omsorgsopgaverne med de helt små? Hvorfor er kvinder stort set usynlige, ikkeeksisterende væsener på ledende poster? Hvordan ser kvinders status ud i den offentlige sektor, som først og fremmest har udviklet sig i takt med kvinders frigørelse og vandring fra hjem til erhverv? Mange flere spørgsmål kunne rejses.

For tre år siden satte vi os her i Folketinget for at sætte fokus på ligestillingsarbejdet i stat, amter og kommuner. Rapporten, som vi skal diskutere i dag, »Godt begyndt«, beskriver resultatet. Læseværdig, tankevækkende, gennemarbejdet, men samtidig en pinlig afsløring af en manglende bevidsthed fra den offentlige sektors side i forhold til det ansvar, den har bl.a. i forhold til en ordentlig personalepolitik.

I flere ministerier er det tydeligvis kommet helt bag på systemet, at der lå et ansvar, som også var ministeriets. Dog skal vi fremhæve, synes jeg, Miljøministeriets meget ihærdige arbejde på dette område, DSB, som statsministeren ganske rigtigt nævnede, Arbejdstilsynet og institutioner, der ligger lige uden for den statslige sektor, Danmarks Radio og SAS, som også har prioriteret deres ligestillingsarbejde.

Handlingsarbejdet har virket, men der er som sagt langt igen. Ligestillingsrådet har gjort et fremragende arbejde med at få erkendelses-, undersøgelses- og initiativfaserne afdækket. Det skal videreføres, og det er det, debatten i dag skal handle om.

Jeg vil godt trække nogle punkter frem, som Socialdemokratiet finder er nødvendige at fokusere på. For det første ligelønsområdet. Det er uacceptabelt, at der ikke i højere grad leves op til ligelønsprincipperne og ligelønsloven,

[Jytte Andersen]

som vi har vedtaget, og vi vil i de kommende dage fra Socialdemokratiets side fremsætte et konkret forslag til opstramning af ligelønsloven og opstramning af ligebehandlingsloven. Indholdet i det udspil vil være et krav om omvendt bevisbyrde. Krav om bedre instrumenter i forhold til sagsbehandlingen, muligheden for at få sagkyndig bistand, muligheden for at besigtige arbejde og arbejdspladserne vil være noget af det indhold, som først og fremmest handler om den omvendte bevisbyrde.

Det andet, vi finder er vigtigt – det kunne jeg også høre på statsministeren og forhåbentlig også dermed regeringen – er den sammenhæng, vi skal have imellem arbejdsliv og familieliv. Det drejer sig for os i Socialdemokratiet om udvikling og udbygning af daginstitutioner- og dagplejesektoren, det drejer sig om efteruddannelsesmuligheder for kvinder, det drejer sig om barselorlov og vikardækning ved barselorlov, og det drejer sig om omsorgsdage.

Det tredje, vi vil pege på, er, at det er vigtigt – det afsløres sådan set også i rapporten, der ligger til grund for debatten – med en mere præcis målsætning om, hvad ligestillingsarbejdet skal føre til. Det er jo ikke nok at analysere og erkende og tage nogle initiativer, det, der er nødvendigt for os at se, er: Om to år vil vi nå det mål med vores ligestillingsarbejde, at vi vil have ligestillingen som en integreret og højt prioriteret del af personalepolitikken. Det er ikke mindst vigtigt, for i den verden, vi lever i, hvad enten den er offentlig eller privat, sker der en modernisering, der sker – ja, nogle kalder det afbureaukratisering, og andre kalder det noget andet – nogle forandringer i vores arbejdsfunktioner. Hvis vi ikke gør noget ud af at få vurderet tingene, vil det være kvinderne, der ryger ud af bunden. Derfor er det vigtigt med nogle mål i forhold til den personalepolitik, vi i staten og i amter og kommuner skal finde frem til.

Det fjerde er instrumenter, og det skal forstås på den måde, at vi faktisk synes, at ligestillingsarbejdet, hvad enten det er i det ene eller det andet ministerium eller i offentlige institutioner som sådan, bør prioriteres meget højt og synliggøres. Det er altså ikke nok at nedsætte et lille ligestillingsudvalg henne i hjørnet og så se, om det kan lave nogle konferencer, sniksnak og sådan noget. Det er faktisk vigtigt, at det indgår med en meget høj vægt. Vi har også i nogle ministerier, i nogle systemer set, at man faktisk

har prioriteret det, og det er, som jeg sagde før, i Miljøministeriet og inden for DSB.

Men det er også vigtigt i den sammenhæng at sige, at selve arbejdspladskulturen og organisationen af arbejdet skal ændres. Det er – for at sige det lidt stilfærdigt – lidt forunderligt, at en 7-8 ministerier tilsyneladende ikke finder anledning til at gøre noget videre. Jeg er diplomatisk, så jeg skal nok lade være med at sætte navne på, men det antydes i rapporten, at man stort set har gjort, hvad man sådan skulle. Det kunne jeg også forstå på statsministeren ikke var så tilfredsstillende.

De to sidste punkter skal jeg gøre ganske kort, kan jeg se. Det er naturligvis uacceptabelt, at vi over en 3 års periode kun kan konstatere en fremgang på 2,5 pct. af kvindelige ledere. Det får os til at sige, at kvinder som ledere stort set er usynlige stadig væk, og at principperne om Rip, Rap og Rup-effekten, som blev lanceret for nogle år siden, trives i bedste velgående.

Amter og kommuner skal jeg ikke gøre meget ved. Statsministeren har svaret flot, synes jeg, med, at det er uacceptabelt og utilfredsstillende, og at man må presse på.

Vi håber i Socialdemokratiet på en god og fremadrettet debat i dag, og jeg skal på vegne af Socialdemokratiet, Det Konservative Folkeparti, Venstre, Socialistisk Folkeparti, Det Radikale Venstre, Centrum-Demokraterne og Kristeligt Folkeparti fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden.

- »Folketinget opfordrer regeringen til,
- at handlingsplanarbejdet, herunder Ligestillingsrådets projektarbejde og formidlingsarbejde, fortsættes,
- at der fortsat rapporteres årligt til Ligestillingsrådet,
- at regeringen fremlægger de opnåede resultater for Folketinget inden udgangen af 1993,
- at der udarbejdes konkrete handlingsplaner, måltal og årstal for ligestillingen i statens personalepolitik,
- at det internationale udvalg vedrørende ligestilling fortsætter sit arbejde,
- at bestræbelserne for at sikre ligeløn intensiveres, og
- at der fremlægges strategier, som sikrer bedre mod afskedigelse af gravide.

Folketinget går herefter over til næste sag på dagsordenen.«

(Dagsordensforslag nr. D 7)

[Jytte Andersen]

Jeg skal til allersidst udtrykke glæde over at se så mange ministre i salen. Der er flere ministre til denne debat, end vi havde til finanslovsdebatten. Jeg håber, at man så også får inspiration af disse timers debat. Det behøver man nu ikke at tvivle på, så man kan roligt blive siddende. Men jeg synes, det er flot, at så mange ministre er til stede ved denne utrolig vigtige debat.

Formanden:

I betragtning af den vigtige indskærpelse, der lå i de sidste bemærkninger, ser jeg bort fra overskridelsen af taletiden.

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår nu i forhandlingen.

Grethe Fenger Møller (KF):

Jeg synes, at det i dag tegner til at være en god og en stor dag for ligestillingen og til, at vi, der gennem årene har sagt, at det er vigtigt for ligestillingsarbejdet, at det er synligt, at vi har ret.

Vi er nogle, der gennem årene har sagt, at det har været vigtigt, at FN har ligestillingen fast på dagsordenen. Vi har nu i FN haft tre verdenskvindekonferencer og skal have én til. På samme måde er det også vigtigt, at vi på den politiske dagsorden i vores Folketing løbende og grundigt drøfter ligestillingsspørgsmål. Det er den eneste måde, hvorpå man kan skabe varige forandringer, og det er vigtigt for dem, der skal udmønte ligestilling i praksis, at vide, at der er en bred, endda en meget bred politisk opbakning til den danske ligestillingspolitik.

Den dagsorden, Folketinget vedtog i 1987, blev vedtaget af alle Folketingets partier bortset fra Fremskridtspartiet. Det er min overbevisning, at den dagsorden, vi skal vedtage i dag, også vil blive vedtaget med et meget bredt flertal. Det tror jeg er vigtigt for dem, der bagefter skal føre arbejdet ud i livet.

Jeg vil gerne sige tak til statsministeren for den virkelig gode redegørelse, der blev givet til Folketinget. Jeg mener også, at statsministerens redegørelse klart viser, hvordan den dagsorden, vi vedtog i 1987, er blevet udmøntet. Vi kan konstatere, at vi er kommet videre i vores arbejde, vi har fået gennemført de ting, der konkret skulle gennemføres i dagsordenen som nedsættelse af det internationale udvalg, hvor jeg mener, det er vigtigt, at vi har et sådant ud-

valg, som i øvrigt på en god måde supplerer det internationale arbejde, som Ligestillingsrådet udfører, og hvor man har et godt samarbejde mellem disse to organer.

Jeg synes også, det er vigtigt, at vi nu har fået ændret lovgivningen, således at der er oplysningspligt i ligeløns- og ligebehandlingssager over for Ligestillingsrådet og en generel handlepligt for offentlige myndigheder til at arbejde for ligestilling.

Naturligvis synes jeg også som formand for Ligestillingsrådet, at det er rigtigt og vigtigt, at der har været afsat ressourcer til, at vi har kunnet arbejde i projektform med kvinder og arbejdsmarked, med ligeløn, med kvinder og ledelse, folkeskole, emner, som er vigtige i ligestillingsarbejdet.

Men noget af det, der er meget væsentligt for debatten i dag, er, hvordan det er gået med ministeriernes handlingsplan. Det er vigtigt at kunne konstatere, at det arbejde, der er sat i gang, og hvor vi vedtog i 1987, at der nu skulle arbejdes videre og årligt rapporteres til Ligestillingsrådet, som så skulle rapportere til Folketinget i 1990, at det har virket godt.

Der er blevet rapporteret, og der er blevet arbejdet. Det er vigtigt, at der er en forpligtelse for ministerier og styrelser til at arbejde med ligestilling både inden for personalepolitikken og inden for de enkelte ministeriers ressort.

Det er vigtigt, at man på denne måde tager ligestillingsarbejdet alvorligt, og at man indstiller sig på, at hvis man skal have noget igennem, skal man være tålmodig, sej, iderig og fleksibel.

Det er vigtigt at have en handlingsplan, og det er også med statsministerens ord vigtigt at have flere handlingsplaner. Her vil jeg sige, at én handlingsplan gør det ikke. Det er også derfor, at Ligestillingsrådet har kaldt sin rapport »Godt begyndt«, for ligestillingsarbejdet er en proces. Derfor kræver det også sejhed fra politikernes side, og det kræver sejhed fra dem, der i praksis skal til at udmønte de forskellige ligestillingsinitiativer.

Jeg synes, at rapporten viser, at vi i dag er anderledes stillet, end man var, da vi sidste gang havde en rapport, for man er i dag nået i hvert fald frem til, at man har en erkendelse på et højere niveau.

For tre år siden var der en række ministerier og styrelser, som ikke mente, at de overhovedet havde et ligestillingsproblem på noget område,

[Grethe Fenger Møller]

men i dag siger alle, at der er ligestillingsproblemer. Jeg mener, at erkendelsen er en forudsætning for, at man kan gå i gang med at løse problemerne.

Så status er, at alle institutioner har erkendt, at det er nødvendigt at arbejde med ligestilling, og man kan sige, at nogle ministerier herefter er begyndt at undersøge og afdække eventuelle ligestillingsproblemer ved hjælp af samarbejdsudvalg, ligestillingsudvalg eller andet.

Der er sket fremskridt på mange områder, og der er langt større forståelse i dag for ligestillingsarbejdet. Jeg synes også, at bidragene fra ministerierne bærer præg af en langt højere kvalitet.

Der er nogle, der har haft nemmere ved det end andre. Nogle har haft svært ved at identificere ligestillingsproblemerne og forstå, hvad det vil sige at arbejde aktivt og konkret med løsning af disse problemer. For andre er det faldet lettere som et naturligt led i den almindelige personalepolitik.

Man kan konstatere, at det generelt er gået bedre dér, hvor man har haft ekspertise til sin rådighed, hvor man har haft en person, en konsulent, som i særlig grad har vidst noget om ligestilling og derfor har kunnet fremme og formidle arbejdet.

Jeg mener, det er afgørende, at den proces, der er sat i gang, fortsættes, og at man skal igennem flere faser med konkrete ligestillingsinitiativer for at kunne komme videre.

Det også kendetegnende, at de ministerier, der ikke er nået så langt i denne periode, har lagt stor vægt på at understrege og beskrive de planer, de har for deres fremtidige arbejde. Det er vigtigt, at man prøver at gøre den måde, man arbejder på, positiv og igangsættende. Hvis der er god vilje, kan man komme langt. Jeg tror, at ministerierne meget ofte skal lære at arbejde med ligestillingsproblemer, og med en god personalepolitik og god holdning kan man komme langt.

Det har været svært at sige noget generelt om, hvad de enkelte ministerier har sagt inden for deres ressortområder, fordi det er så forskelligt fra ministerium til ministerium, men inden for personalepolitikken har man især arbejdet med tre indsatsområder: hvordan man kombinerer arbejdsliv og familieliv – som jeg finder er meget væsentligt – hvad man kan gøre for at kunne opkvalificere kontorfunktionærer, og hvad man kan gøre for at få kvindelige ledere.

Jeg tror, det er rigtigt, som også statsministeren var inde på, at man skal fortsætte med disse indsats. Jeg tror altid på, at indsats og forandringer bliver diffuse, hvis man hele tiden skifter strategi og siger: Nå, men nu har vi prøvet disse indsatsområder, nu prøver vi noget andet.

Jeg tror, det er vigtigt at sige, at processen er kommet i gang på disse områder, og at disse områder er essentielle for, hvordan den offentlige sektors ligestillingspolitik kan fungere. Derfor må vi sørge for, at processen fortsætter også på disse områder. Det er da derfor glædeligt at kunne konstatere, at der fra finansministerens side er sendt meddelelse ud om, at det er vigtigt at have fleksible ordninger inden for den offentlige sektor. Man bakker dette op.

Her må jeg så understrege, at det er rigtigt og godt, men hvis det skal fungere i ligestillingsammenhæng, er det afgørende for disse fleksible ordninger, at barselorlov og fædreorlov bruges af både mænd og kvinder, for ellers kommer ordningerne til at virke kønsskæve. En del af denne fremtidsstrategi må også gå ud på at få mænd til at bruge nogle af disse ordninger. Også mænd skal i fremtiden lære, at de skal kombinere arbejdsliv og familieliv.

Jeg synes – det kan man forstå, hvis man kender min holdning til ligestilling – at det går for langsomt med udviklingen omkring kvinder og ledelse. I 1987 havde man 8,7 pct. kvindelige ledere og i 1990 11,2 pct. kvindelige ledere i lønramme 35-40. Det er vigtigt at arbejde videre med dette og se på, hvad man kan gøre for at give kvinder flere spændende arbejdsopgaver, der meriterer dem til på et tidspunkt at kunne blive ledere.

Hvad er det, der skal til i personalepolitikken for, at kvinderne også får lederposterne og ønsker at blive ledere, og hvad er det, der skal ændres i arbejdskulturen, og hvordan kommer vi væk fra det, nogle af os lidt populært kalder Rip, Rap og Rup-effekten, hvor vi plejer at sige, at det er altid stærkt overdrevet, at mænd tænker på kvinder, fordi mænd i virkeligheden tænker på andre mænd. Det vil sige, at når mænd skal udpege ledere, tænker de på, at de må have en, der er god, de må have en, der ligner dem selv, og så tager de en mand, og så får de altså en Rip, Rap og Rup-effekt ud af dette.

Handlingsplanarbejdet er som sagt godt i gang, og det er vigtigt, at vi kommer videre med handlingsplanarbejdet, og at vi får alle de mo-

[Grethe Fenger Møller]

menter ind, som vi har her i dagens debat, til at fortsætte det. Det er vigtigt, når vi kører videre, at vi prøver på at udvikle konkrete mål, og det tror jeg må blive en af de store opgaver for ministerierne i de kommende år, og det er jo med i det dagsordensforslag, som er blevet fremsat.

Den fase er nu kommet, hvor man har indstillet bevidstheden på, at der skal arbejdes i ligestillingsbaner, og så kan vi godt begynde at opstille nogle mål. Det mener jeg er afgørende, at vi får gjort det.

Så det er meget beklageligt, at amter og kommuner ikke har fået iværksat fremme af ligestillingen i samme omfang, som man har inden for staten. Det er en af de ting, man må tage fat på, hvordan man kan få amterne og kommunerne inddraget i væsentligt omfang.

Afslutningsvis vil jeg sige, at processen er i gang. Vi har kaldt den »Godt begyndt«. Det mindede mig lidt i morges om den tyske stilebog, jeg havde som barn, hvor det hed: Godt begyndt er halvt fuldendt. Vi vil godt sørge for, at det bliver helt fuldendt, og derfor er jeg glad for, at der i Folketinget synes at være et bredt flertal for, at man arbejder videre med ligestillingsprocessen.

Hanne Severinsen (V):

Indledningsvis vil jeg gerne takke statsministeren for redegørelsen, og jeg vil også godt benytte lejligheden til at takke Ligestillingsrådet for en meget interessant rapport om arbejdet med Handlungsplan for Ligestilling.

Rapporten viser, at regeringen har arbejdet med den dagsorden, som blev vedtaget den 20. januar 1987, og som handler om at nedsætte et internationalt ligestillingsudvalg, at styrke Ligestillingsrådets ressourcer og at fortsætte ministeriernes ligestillingsarbejde.

Først det internationale ligestillingsudvalg: Det har vist sig at være nyttigt at have et koordinerende organ. Ligestilling er et aspekt, som vi fra dansk side skal inkorporere i alle mulige internationale organisationer, hvor Danmark deltager. Derfor er det vigtigt, at den ene hånd ved, hvad den anden gør, og dér føler jeg faktisk, at i og med, at vi har fået det internationale ligestillingsudvalg, er det blevet langt nemmere at overskue, fordi vi har kunnet følge, hvad Danmark har foretaget sig i de forskellige organer.

Det er foreslået i forbindelse med omstruktureringen af Udenrigsministeriet, at udvalget måske skal flytte over til det regi, fordi det i høj grad handler om det internationale.

Hvad angår styrkelse af Ligestillingsrådets ressourcer og kompetence, har statsministeren udmærket redegjort for, hvorledes Ligestillingsrådet nu afgiver udtalelser efter ligelønsloven og ligebehandlingsloven og også om, hvordan der er blevet tilført særlige midler til sikring af forskellige projekter.

Dermed er jeg nået til forespørgslen hovedemne, nemlig regeringens rapport på baggrund af de årlige rapporteringer til Ligestillingsrådet. Rapporten »Godt begyndt« har været interessant læsning, og der er for mig ingen tvivl om, at ministerierne pligt til at rapportere til Ligestillingsrådet måske ikke har skabt revolutioner – det var der vel heller ikke nogen der troede og måske ikke engang nogen der ønskede – men i hvert fald har etableret en art omtankefunktion, en slags dårlig samvittighed. Det er måske heller ikke så dårligt. Ministerierne har været nødt til at identificere problemerne og derved sætte initiativer i gang til at gøre noget ved dem.

Derfor kan vi også i Venstre gå ind for, at den rapportering foreløbig fortsætter, eftersom vi også er enige i det underforståede i overskriften »Godt begyndt«: at det er halvt fuldendt og ikke helt fuldendt.

Ligestillingsrådet har på baggrund af rapportererne identificeret 3 punkter af særlig interesse, hvor vi i Venstre så afgjort prioriterer det første – initiativer, der fremmer muligheden for at kombinere familie og arbejde – højest.

Vi anerkender imidlertid også, at det er vigtigt at komme med initiativer til yderligere kvalificering af kontorfunktionærerne. Med indførelse af edb-teknik er mange kontorfunktioner blevet overflødiggjort. Det har til gengæld betydet, at det ikke er gået, som man frygtede, nemlig at en hel del er blevet overflødiggjort. Det har heldigvis de steder, hvor der har været en fornuftig efteruddannelse, faktisk betydet, at en hel del kontorfunktionærer har fået mere spændende og mere kreativt arbejde. Derfor er kvalificering af kontorfunktionærer en vigtig del af ligestillingen i den offentlige sektor.

Vi er også enige i, at initiativer til at rekruttere, motivere og kvalificere kvinder til at søge lederstillinger er vigtige for vores samfund. Det

[Hanne Severinsen]

er uacceptabelt, at vi kun har 2-3 pct. kvinder i egentlige topstillinger inden for centraladministrationen. I betragtning af, at rekrutteringsgrundlaget bliver bredere og bredere i disse år, fordi flere og flere kvinder er blevet ansat, burde skævheden forsvinde. Vi må så håbe på, at flere kvindelige ledere fører til en ny og venlig ledelsesstil.

Det har været interessant at læse om DSB's seriøse ligestillingsarbejde. Allerede i 1986 var DSB på mærkerne, og det har øjensynlig givet sig udslag i mange utraditionelle initiativer, som andre ministerier kan lære af, bl.a. at man i et stillingsopslag for at tiltrække kvindelige økonomer skriver: »Foruden faglig viden vil der blive lagt vægt på evnen til at omgås mennesker. Erfaring med tilsvarende områder er en fordel, men ikke en forudsætning. Vi tilbyder gode muligheder for gennem eget initiativ at udvikle jobindholdet, gode samarbejdsrelationer og et velfungerende socialt miljø.« Et sådant stillingsopslag fik faktisk den ønskede effekt. Jeg tror, det har noget at gøre med virksomhedskultur. Hvilke kvalifikationer efterspørger vi for vore ledere? Naturligvis er de formelle kvalifikationer vigtige, og de skal opfyldes. Men i det private erhvervsliv gøres det gang på gang klart, når de formelle kvalifikationer er i orden, at det er måden, man arbejder og samarbejder på, og de kreative evner, som tæller. Derfor er det også vigtigt, at man sørger for, at kvinderne kommer på de uddannelseskurser, som sikrer, at de formelle kvalifikationer er i orden, for derved har man skabt grobund for, at man kommer videre. Det viser sig også, at job-samtaler og karriereplanlægning kan være en god idé. Det behøver ikke altid at være den, som på forhånd har besluttet sig til at blive chef, som bliver den bedste.

I forbindelse med de forskellige ministeriers initiativ til modernisering af den offentlige sektor bør man derfor have de mere utraditionelle kvalifikationer med i baghovedet. Netop den omfattende omstrukturering, som sker i disse år, kan blive mange kvinders chance. Det kan omvendt også føre til øget arbejdsbyrde og dermed give problemer for de kvinder, som har små børn. Derfor er det også vigtigt, at man ser karrieren som et livsforløb, og at man sørger for, at kvinder, der i en periode har haft nedsat arbejdstid, ikke springes over, når man skal sende personalet på kursus.

Her er vi så ovre i det tredje hovedproblem, som hedder »fremme af mulighederne for at kombinere familie og arbejde«. Det er en meget vigtig overskrift for de kommende års bestræbelser. Det er lidt trist at konstatere, at det har stået ret langt nede på dagsordenen i de overenskomstforhandlinger, vi netop har haft. Ligestilling er jo i høj grad også noget med familiens fremtid og børnenes muligheder for at være sammen med forældrene. Det må vi så håbe at erhvervslivet og arbejdsmarkedet kan se lidt på næste gang.

Nutidens unge reagerer imod 68-generationens realisering af sig selv på bekostning af omgivelserne. De vil have tryghed, nærhed og mere tid til at være sammen med børnene. Derfor bør arbejdsmarkedet også indstille sig på større fleksibilitet. I takt med, at arbejdstiden nedsættes, skal vi også indstille os på, at ikke alle møder og kommer hjem på samme tidspunkt.

Nogle ministeriers arbejdsområder har større ligestillingsmæssig betydning end andre, eksempelvis Socialministeriet, som har gjort en nyttig indsats for at sikre fleksibiliteten i arbejdslivet ved at åbne muligheder for mere fleksible dagtilbud. Det Tværministerielle Børneudvalg, som er nedsat som følge af dagsordenen i 1987, er netop også kommet i gang igen. Jeg håber, at der i den kommende tid vil komme mange initiativer i retning af at forbedre familiernes forhold til gavn for børnene. Socialministeriet har også taget mange initiativer via SUM- og FAM-midlerne til daghøjskoler, kvindekrisecentre, indvandrer- og flygtningekvindecetre, alt sammen områder, hvor der er brug for en ekstra indsats.

En vigtig landvinding var, da vi sidste år kom igennem med en lov om medarbejdende ægtefæller, som indtil da havde været diskrimineret i forhold til det øvrige arbejdsmarked, og det var især kvinderne, det gik ud over.

I Arbejdsministeriet tages der mange initiativer til sikring af ligeløn og kvinders barselorlov. Vi må konstatere, at de mange bestræbelser for at få kvinder i mandefag kun delvis er lykkedes, fordi det kniber med den underliggende holdningsændring, der også skal til, ude omkring på arbejdspladserne. Vi skal nok passe på, at vi ikke forcerer udviklingen mere, end kvinderne selv ønsker det, og i hvert fald sørge for, at arbejdspladserne følger med.

[Hanne Severinsen]

Holdningen dannes jo bl.a. i skolen, og derfor har der også både i folkeskoler og gymnasier og andre uddannelsesinstitutioner været afholdt ligestillingskurser.

I Udenrigsministeriet er der mange områder, der er ligestillingsrelaterede. Det gælder især ulandsbistanden. Her synes jeg, at vi skal kvittere for, at Danida har gjort en meget flot indsats, dels for at lave handlingsplaner, dels for at ansætte en kvindekoordinator i sekretariatet og i 4 af bistandsmissionerne. Det er vigtigt, at kvindeaspektet er med i vore bistandsprojekter i den tredje verden, fordi man herved også får bedre fat i nogle af de grundlæggende problemer, som kvinderne beskæftiger sig med inden for sundhedsvæsen og fødevarerfremstilling, hvor kvinderne er de dominerende.

Også inden for FN-systemet har Udenrigsministeriet gjort en vældig indsats, bl.a. for at sikre, at verdenskvindekonferencerne fortsætter. Det er vigtigt, at disse internationale begivenheder stadig væk finder sted, og at vi også sideløbende har de alternative NGO-konferencer.

Statsministeriet har først og fremmest bidraget til ligestilling via lovgivning om kvinders repræsentation i råd og nævn. Desværre afdækker loven, at mange organisationer kun styres af mænd, og det har givet store problemer, når man har skullet finde kvinder til disse råd og nævn. Og dér må man selvfølgelig sige, at naturligvis skal loven efterleves, men man må også på et eller andet tidspunkt gøre op med sig selv, om disse organisationer skal repræsenteres. Men i hvert fald må vi håbe, at dette betyder, at organisationerne efterhånden selv finder ud af at rekruttere flere kvinder til deres hierarkier.

Jeg kunne komme ind på mange andre ministeriers område, men taletiden tillader det ikke. På Justitsministeriets område kan jeg lige nævne, at vi egentlig godt kunne tænke os dér at se lidt på mændenes ligestilling, specielt når det gælder spørgsmålet om samkvemsret, hvor mænd jo ofte bliver ofre, når kvinderne ulykkeligt bruger deres børn i en indbyrdes kamp med mændene.

I amterne og kommunerne har man godt nok nedsat ligestillingsudvalg, men som også andre har nævnt, er der ikke kommet meget ud af det, og dér må vi så håbe at vi får en videre udvikling.

Afslutningsvis vil jeg tilslutte mig titlen »Godt begyndt«; der er sat mange gode ting i gang, men for os er det ikke vigtigt, om vi har 50 pct.s kvinderepræsentation overalt, for os er det først og fremmest et spørgsmål om, at vi er ligeværdige, at vi udfylder de pladser i samfundet, som vi selv ønsker, og at vi i højere grad ser på de livskvaliteter, som vi nødig skulle forhindre familierne i at have.

Lilli Gyldenkilde (SF):

Jeg skal på SF's vegne takke statsministeren for denne redegørelse om arbejdet med ligestilling, som jeg vil kalde: »Der sker dog noget«.

Det er vigtigt, at vi får denne debat, og ingen skal heller være i tvivl om, at den anses for vigtig. Jeg synes, det er dejligt, at vi i dag har en ligestillingsdebat, hvor ikke kun ordførerne og den minister, som skal svare ordførerne, er her. Det er dejligt at se så mange både på tilhørerpladserne, på ministerbænkene og i salen i øvrigt. Vi har længe trængt til, at der blev lidt større opmærksomhed om dette emne.

I Danmark har vi stadig uligestilling, men vi er alligevel i forhold til så mange andre lande kommet et godt stykke vej. Det er godt, men vi skal jo meget længere, inden vi har den fulde ligestilling, og vejen er trang, og den er lang.

Jeg skal ikke undlade indledningsvis at gøre opmærksom på det helt fortrinlige samarbejde, der er her i huset på dette område, og det har selvfølgelig sammenhæng med, at vi er blevet flere og flere kvinder herinde. Det er karakteristisk, at da jeg kom med forslag om en høring om ligeløn, var der med det samme opbakning bag ideen; ingen partier har taget afstand fra den.

Jeg håber, at høringen, som løber af stabelen i Folketinget den 15. marts, medfører, at vi alle bliver klogere på, hvilke redskaber der skal tages i brug, for at vi kan sikre, at vi hurtigere når frem til ligeløn. Det er jo ikke rimeligt, at vi i 1991 stadig væk har store lønforskelle mellem kvinder og mænd. Varer og tjenesteydelser koster det samme for os, enten vi er mænd eller kvinder. Derfor er ligeløn et stædigt krav fra kvinderne, og det skal have opmærksomhed.

Så til en anden sag: Jeg har på det seneste modtaget en masse breve fra kvinder, der påviser, at de bliver groft diskrimineret helt over i pensionsalderen, fordi de er kvinder. Selv om de betaler nøjagtig det samme beløb ind til pen-

[Lilli Gyldenkilde]

sionsordninger som de mænd, de arbejder sammen med, har uligeløn og betaler nøjagtig det samme, så er realiteten den, at de får flere hundrede kroner mindre udbetalt om måneden, når de når til pensionsalderen. Jeg agter at rejse denne sag over for Ligestillingsrådet, for det er helt klart urimeligt, og det bør undersøges nærmere med henblik på at få den diskrimination afskaffet.

Jeg skal samtidig gøre opmærksom på, at kvinder generelt, hvis dette får lov til at fortsætte, risikerer at få mindre i pension fremover, når nu de forskellige former for arbejdsmarkedspension begynder at virke. Det siger jo sig selv, at når der er uligeløn og indbetalingerne er en procentdel af lønnen, vil udbetalingerne også blive mindre. Det kan og skal kvinderne ikke finde sig i, og vi bliver nødt til at se på det. Vi har et system, hvor man jo f.eks. i tjenestemandspension får det samme, hvad enten man er kvinde eller mand, og i folkepension får man også det samme, hvad enten man er kvinde eller mand, og når vi i disse år omlægger til arbejdsmarkedspensioner, kan det ikke være rimeligt, at vi tilrettelægger en politik, der betyder, at kvinder, når de når dertil, får mindre i pension end mændene. Det bør vi være opmærksomme på allerede nu.

Den alt for store arbejdsløshed har der været talt lidt om. Det er sådan, at kvinderne bærer 62 pct. af ledigheden og udgør 45 pct. af arbejdsstyrken, og derfor må der altså stadig væk gøres en særlig indsats for at skabe uddannelsesmuligheder og gerne nogle, som er i overensstemmelse med, hvad de ledige kvinder har brug for.

Vi har fremsat et forslag om det, og vi havde en god diskussion om det i går, men det viste sig, at jeg var lidt for tidligt ude, for der bliver i øjeblikket evalueret i Arbejdsministeriet. Der er ingen tvivl om, at når jeg er faldet lidt til ro oven på vores hidsige diskussion i går, vil jeg appellere om, at vi samarbejder lige så godt om det projekt, som vi gør om det, vi har til debat i dag. Jeg blev lidt hidsig i går, fordi jeg ikke kunne komme igennem med det, jeg gerne ville – sådan går det, når man har temperament – men jeg vil da appellere om, at vi tålmodigt arbejder videre på at få skabt specielle uddannelser for kvinder og især for de grupper af ledige, som vi godt ved trænger til at få nogle specielle uddannelser og ikke kun 13 ugers uddannelsesforløb.

En anden sag, jeg skal tage op, er, at der bør gøres en ekstra indsats for kvindelige iværksættere. Jeg synes, det er godt, at der er så mange kvinder, som prøver at iværksætte noget selv, og derfor synes jeg sådan set, at iværksætterloven har været en succes, men den er jo betinget, og der bør altså arbejdes mere med den. Der bør sættes vejledning i gang for kvinder, der forsøger sig som iværksættere, for det rejser jo mange spørgsmål, når man vil nystarte et eller andet. Generelt mener jeg, at der bør være konsulentbistand til rådighed, sådan at regnskabslære og markedsafsningsmodeller afprøves og lovgivningen i øvrigt omkring dette at være selvstændig ikke kommer bag på én, når man er startet. Jeg skal ikke undlade at sige, at landbruget jo i årevis har haft landbrugskonsulenter til at hjælpe sig, og jeg synes, det var en god idé, om vi arbejdede videre med at få lavet en konsulentordning også til iværksættere.

Der sker det glædelige for tiden, at antallet af unge kvinder på de højere uddannelser vokser, og det er meget vigtigt, at vi presser på for, at det også sker på alle andre uddannelser. Det er umådelig vigtigt, at kvinder bliver uddannet, og det er også nødvendigt for, at der kan komme flere kvindelige ledere på alle planer, og det trænger vi til. Jeg skal spare forsamlingen for at snakke mere Rip, Rap og Rup; vi kender jo alle sammen den med kammerateriet.

Der skal lyde et hjertesuk også på dette område, for det har jo vist sig, at der desværre er for få kvinder, der søger lederstillingerne. Her må vi jo appellere til kvinderne og vise nogle gode billeder af stærke kvinder, der kan noget og vil noget og tør noget. Der skal nogle stærke billeder til, så man kan se, at det godt kan lade sig gøre, for vi skal have kvinder i lederstillingerne. Det kan ikke nytte noget, at vi, der er halvdelen af befolkningen, ja endda lidt mere, stadig væk er så svagt repræsenteret på lederposter her i samfundet.

Jeg skal ikke undlade at gøre opmærksom på, at her i Folketinget har vi faktisk fået mange kvinder på lederposter, og den model, der er lavet her i Folketinget, er en god model til efterfølgelse i ministerierne.

Der er talt om, at amter og kommuner burde arbejde meget mere aktivt med de problemstillinger, vi her taler om, og jeg er fuldstændig enig i, at det burde udbredes meget mere.

[Lilli Gyldenkilde]

Jeg vil også godt sige, når vi nu er ved amter og kommuner, at det jo er sådan, at ved de kommunale og amtskommunale besparelser, der er en følge af den stramme politik, som føres i disse år over for kommuner og amter, er det først og fremmest kvindernes arbejdspladser, der ryger. Der spares på områder som pasning af ældre og børn ved, at der ikke er det fornødne personale til at tage sig af dem. Det er ikke alene asocialt, det er også katastrofalt for kvindearbejdsløsheden, og det hjælper altså ikke meget med alle de fine ord og flotte handlingsplaner, hvis man fører en politik, der faktisk fører til det modsatte.

Jeg skal heller ikke undlade at gøre opmærksom på, at de overenskomster, der blev indgået i 1980 på det kommunale område, jo har ført til en yderligere reduktion af kvinders løn i forhold til mænds. Det er puljeordningerne, jeg taler om. Der er lavet en miniundersøgelse, som er offentliggjort i Kommunernes Landsforenings blad, Danske Kommuner, og den viser med lysende klarhed, at kommunepuljerne fører til yderligere ulige løn.

Vi må jo se i øjnene, at der arbejdes videre med det i de kommende overenskomster, og jeg skal med det samme sige, at det ikke er SF's kop te; men når de desværre nok nu bliver en realitet, må vi altså gøre opmærksom på, at her har man fra forhandlerens side fundet et redskab, som fører i præcis den modsatte retning af den, vi ønsker. Igen må jeg sige, at det ikke kan nytte noget, at vi har en masse fine handlingsplaner og fine ord her fra talerstolen, hvis vi så går ud og laver overenskomstredskaber, som fører til yderligere ulige løn. Det er ikke rimeligt, og det bør man tage fat i. Og kvinder må virkelig være på mærkerne, hvis de skal skaffe sig nogle andele af disse puljer, som jeg som sagt ikke er særlig meget tilhænger af.

Jeg skal slutte med at sige – for nu er min tid udløbet – at der er skabt bred enighed om den foreslåede dagsorden. Den er et udtryk for, hvad der kunne skabes enighed om. Jeg havde som andre gerne set lidt flere pejlemærker, men jeg må jo sige, som jeg startede med at sige: Der er dog sket noget, men vi skal nå meget længe.

Aage Brusgaard (FP):

Ligestilling, hvad er det? Ja, det er da skønt, at damerne kan sidde dernede og smile endnu.

Fremskridtspartiet mener faktisk ikke, at det er noget, Folketinget burde beskæftige sig med. Fremskridtspartiet mener, at lige løn for lige arbejde bør være en selvfølge, men at det bør være på den enkelte virksomhed og mellem arbejdsmarkedets parter, at sådan nogle ting diskuteres igennem. Vi mener faktisk, at Folketinget har vigtigere ting at diskutere end netop det.

Når der nu er debat om ligestilling, kunne vi vel også spørge, om der ikke burde være lige løn mellem mænd, uanset hvilket job de har – uanset om man er statsminister eller murerarbejdsmand – og lige løn mellem kvinder, uanset hvilket job de har, men sådan er det jo rent faktisk ikke, og sådan tror jeg heller ikke vi skulle ønske at det bliver, for nogle ønsker altså en topstilling, mens andre ønsker en lidt mere jordnær stilling, måske til en lidt lavere løn; enhver har jo sine ønsker.

Statsministerens redegørelse var baseret på rapporten fra Ligestillingsrådet. Her kan vi altså se, at klubben omkring ligestillingen skulle have ekstra ressourcer – så vidt jeg kunne se, var det 0,9 mio. kr. om året – for at deltage i dette arbejde. Jeg mener faktisk, at hvis det virkelig var noget, der lå kvinderne og mændene så meget på sinde, burde de have lyst til at gøre en ekstra indsats dér, og så burde deres folketingsløns jo være nok; de behøvede ikke at have ekstra penge fra de i forvejen meget hårdt plagede skatteydere. Og endelig ville der sikkert kunne skaffes midler fra mange private hjælpeorganisationer og indsamlinger på Rådhuspladsen osv., hvis det var så god en sag. I forvejen er der nok, der råber op om, at der bliver skåret ned i den sociale sektor, men hver gang vi bruger penge til ét formål, skal der altså beskæres andre steder.

I sidste afsnit på side 3 i statsministerens besvarelse står der:

»Amter og kommuner har stort set ikke iværksat ligestillingsarbejdet i henhold til lov om ligestilling mellem mænd og kvinder . . .«

Nej, nu har jeg siddet i både kommunalbestyrelse og amtsråd i mange år, og det er faktisk noget, vi aldrig har diskuteret. Når der har været en ansøgning til en stilling, enten den har været lav eller høj, har amtsrådsmedlemmerne og kommunalbestyrelsesmedlemmerne simpelt hen været så praktiske, at de har forsøgt at tage den bedste uden at have set, om vedkommende var af hankøn eller af hunkøn. Vi har altså ikke

[Aage Brusgaard]

set på kønnet, vi har set på, hvem der søgte stillingen, og så har den, der var mest kvalificeret, fået den. Jeg håber for øvrigt, at vore ministre herinde vil gøre det samme, når de skal ansætte folk i ministerierne.

I 2. afsnit på side 5 i statsministerens besvarelse står der:

»I nogle institutioner, bl.a. Finansministeriet, Miljøministeriet, DSB og P&T, er der planer om initiativer for at få flere kvindelige ansøgere ved stillingsbesættelser, herunder lederstillinger.«

Så vil jeg da godt spørge, om det ikke, hver gang der skal besættes en lederstilling eller en anden stilling, er opslået i diverse blade, som har relation til stillingen, sådan at kvinderne også kan læse disse beskrivelser og søge, hvis de ønsker det job. Det burde da ikke være nødvendigt, at kvinderne hele tiden skal have fortrinsret; de kan vel selv læse og så skrive en ansøgning, hvis de ønsker jobbet. Jeg kan faktisk ikke se, at det er noget, vi skal spille vores kostbare tid på.

Nederst på side 5 i statsministerens besvarelse står der også:

»I arbejdsmarkedsuddannelserne vil forsøgene med etårige kurser for kvinder blive evalueret, ligesom vejledningsindsatser vil blive styrket, herunder indsatsen over for kvinder, og uddannelsesstilbudene vil blive tilrettelagt, så kvinder tilgodeses.«

Altså en total diskriminering af mændene. (*Munterhed*).

Formanden:

Jeg skal indskærpe, at der skal være ro på tilhørerpladserne; det er forudsætningen for, at tilhørerne kan være i salen.

Aage Brusgaard (FP):

Det generer nu ikke taleren!

Formanden:

Det generer Tingets værdighed!

Aage Brusgaard (FP):

Det ender med, at vi må have et ligestillingsråd for mænd, ellers kan vi jo ikke rigtig begå os, når kvinderne nu ligefrem skal tilgodeses næsten overalt.

Jeg har også en bemærkning til side 7, første afsnit, i statsministerens besvarelse. Der står:

»I forbindelse med Udenrigskommissionens forslag til ministeriets fremtidige struktur er indeholdt forslag om oprettelse af en stilling som ligestillingskonsulent i Udenrigsministeriet.«

Udenrigsministeriet vil altså have en ligestillingskonsulent, o.k., men vi ved jo, at hvis Udenrigsministeriet får sådan en, vil de øvrige ministerier også have en; det vil der hurtigt blive rejst krav om. Vi har jo altså en regering, der siden 1982 har snakket om færre offentligt ansatte. Jeg mener, at vi går over stregen ved at skulle have konsulenter for ligestilling; jeg mener også, det er en total diskriminering af kvinderne.

Rapporten bygger på hensigtserklæringer, på – hvad skal jeg sige? – hvad der kan gøres, og hvad de, der har skrevet rapporten, mener der skal gøres, men jeg vil godt fortælle lidt om, hvad forespørgerne selv har gjort. Jeg har lige lavet en hurtig beregning af, hvor mange procent mænd der blev valgt til Folketinget ved sidste valg og hvor mange procent kvinder.

CD er dem, der er mest loyale over for kvinderne: 56 pct. af deres folketingsmedlemmer er kvinder. De Radikale og Venstre har 43 pct., SF 40 pct. og Fremskridtspartiet 33 pct. Det er vi lidt kede af, for i 1987-88 havde vi 70 pct., men vi er altså gået lidt den anden vej. Socialdemokratiet har 32 pct., Venstre har 30 pct., Kristeligt Folkeparti har 25 pct., og De Konservative er helt nede på, at 23 pct. af deres folketingsmedlemmer er kvinder.

Men det må altså være vælgerens ønske. De, der er kommet i Folketinget, er dem, der har fået flest stemmer og er blevet stillet øverst på de forskellige opstillingsmøder, og vi må jo gå ud fra, at ca. halvdelen af dem, der går til valgurnerne, er kvinder, så det må nok betyde, at kvinderne i mange henseender foretrækker mænd.

Jeg har også prøvet at se på, hvad de enkelte folketingsmedlemmer vælger, når de ansætter sekretærer; det er jo også ret interessant. Der er også en procentberegning, som jeg ikke vil bruge, fordi den jo kan variere fra dag til dag, men man skal i hvert fald lede længe for at finde mandlige sekretærer. Det mener jeg egentlig også er diskriminerende, både over for mænd og over for kvinder – det er egentlig den samme sag – for det dér med at skrive på en skrivemaskine og tage en telefon og lægge en besked kan kvinder altså godt gøre, men når det gælder an-

[Aage Brusgaard]

dre ting, må vi nok hellere tage mænd. Men det gælder altså både SF og Socialdemokratiet, at også de bruger kvinder til sådanne mindre krævende job.

Fremskridtspartiet synes, at Ligestillingsrådet og denne debat er diskriminerende for kvinder. Det er, som om kvinder ikke er ligeværdige med mænd, som om kvinder altid skal have en advokat, en paraplyorganisation, til at beskytte sig hele vejen igennem livet. Det tror jeg rent faktisk ikke er almindelige kvinders holdning; de kan godt selv tale deres sag, også ude på arbejdspladen.

Fremskridtspartiet går ind for, at alle vore love skal renses for kønsdiskriminerende bestemmelser; men at der er flere mandlige betonarbejdere, end der er kvindelige, og at der er flere kvindelige hjemmehjælpere, end der er mandlige, det tror jeg er noget, vi er nødt til at leve med i mange, mange år, og det er i hvert fald ikke noget, Folketinget skal blande sig i.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Jeg synes, jeg lige vil give hr. Aage Brusgaard en enkelt oplysning. Men forinden vil jeg godt sige, at da hr. Aage Brusgaard talte om en statsminister og en murerarbejdsmand, og at nogle gerne vil være oppe og nogle gerne vil være tæt ved jorden, var jeg altså lige ved at udbryde fra sidegangen, hvilket jeg jo ikke må: Ja, og nogle er ikke kommet ned fra træerne endnu! (*Munterhed*).

Den oplysning, jeg skal give hr. Aage Brusgaard, er, at jeg har en udmærket mandlig sekretær, og det er jeg glad for. Han føler bestemt ikke, at det arbejde, han laver, på nogen måde er nedværdigende, og det gør alle de andre udmærkede sekretærer, vi ellers har her i huset, heller ikke. Jeg synes, vi skal lade være med at nedværdige ansatte i dette hus med den slags bemærkninger, som hr. Aage Brusgaard kom med.

Arne Melchior (CD):

Fru Grethe Fenger Møller lovede en god debat, og flere har allerede svunget sig op til at sige, at det er en god dag for kvindesagen i dag – jeg tvivler en lille smule. Som hr. Aage Brusgaard sagde, har jeg den ære at repræsentere det eneste parti i Folketinget, der har mere end 50 pct. kvinder i sin gruppe – det er nu ikke no-

get, gruppen skal have ros for, det er noget, vælgerne skal have ros for – men vi er også det eneste parti, der har en kvindelig partiformand. O.k., det skal være de andre tilgivet; det er jo ikke alle, der har en stjerne som fru Mimi Jakobsen.

Det er sådan, som hr. Aage Brusgaard satte det op – for jeg har også kigget lidt på forholdet – at en tredjedel af Tingets medlemmer er kvinder. Det er jo noget, vælgerne bestemmer, og der er mange kvinder, der stemmer på mænd. Der er søreme også nogle, der har stemt på mig, tror jeg, og det skal de sandelig ikke høre ilde for, de skal have tak for det.

Men det er jo interessant, at i det parti, som er langt det største i Tinget, og som er med til at stille denne forespørgsel, er altså 24 ud af 71 medlemmer kvinder. Det er ganske interessant.

Jeg er gået lidt videre og har også kigget på, hvordan nu grupperne benytter deres damer. Jeg har spurgt mig selv, hvad der er typiske kvindeudvalg, og så kiggede jeg efter Kirkeudvalget, Socialudvalget og Uddannelsesudvalget. Af de 51 medlemmer i disse 3 udvalg er de 31 kvinder, altså en enorm overrepræsentation, og 20 er mænd. Derefter har jeg set på 3 andre udvalg: Skatte-, Trafik- og Erhvervsudvalget. Der er jo også 51 medlemmer i disse 3 udvalg tilsammen, men deraf er 14 kvinder – hvor der altså var 31 i de 3 andre udvalg – og 37 mænd, hvor der var 20 mænd i de andre.

Skyld jer selv, grib i egen barm først – det bliver man jo så dejlig rundhåndet af, som vor gamle kollega Jens Peter Jensen sagde engang – før I beskylder andre for ikke at gøre deres pligt! Også ordførerlisten i dag er typisk: 6 kvinder og 2 mænd.

Men statsministeren – som minsandten har formået flere af sine ministerkolleger til at være til stede ved denne debat, end jeg har set ved nogen anden debat, enten det drejede sig om rigets sikkerhed eller finanser eller noget andet, og det er al ære værd – hvordan disponerer han nu? Ja, vi har jo i øjeblikket det 4. ministerium Poul Schlüter, og statsministeren, som mener disse ting ærligt – det har jeg selv oplevet i mange år – er altså i sit 9. år som regeringsleder. Hvad har han formået at gøre for kvinderne? 4 ud af 19 ministre er kvinder. Da det jo ikke er dårlig vilje og det ikke er mangel på forståelse, må der være andre grunde til, at kun 4 ud af 19 ministre er kvinder, og jeg vil imødesee en be-

[Arne Melchior]

svarelse fra statsministeren af, hvordan det kan være. Der må være en grund til det, som ikke kan bebrejdes statsministeren, for han søger jo efter dem med lys og lygte.

Ser vi på presseløgen, er der jo også en overrepræsentation af mænd, i dag endda ganske usædvanlig, og ser vi på embedsmandsloven, ser vi nøjagtig det samme. Der må altså være en grund, der må være et eller andet grundlæggende i mentaliteten, som er årsag til det.

Ved en kvindesagsdebat, vi havde her i Tinget, sagde fru Birgith Mogensen, der dengang var vores ordfører, efter at hun havde støttet tankerne om kvindernes ligeberettigelse, at vi alligevel kan have lidt tvivl i sindet om, hvor mange reelle forbedringer man opnår ved pålæg og lovgivning, fordi der jo altså er nogle andre tilgrundliggende mentalitetsmæssige omstændigheder. Og dem vil jeg så gerne beskæftige mig lidt med, idet jeg jo i det meste af mit voksne liv har været kvindesagsmand.

Da jeg havde med personaleforhold at gøre i mine mange år i erhvervslivet, fandt jeg ud af, at arbejdere havde flere forsømmelser end funktionærer, og at kvinder havde flere forsømmelser end mænd. Gruppen af kvindelige arbejdere havde derfor flest forsømmelser, og gruppen af mandlige funktionærer havde færrest. Og det benyttede mange arbejdsgivere dengang til at slutte – det var altså i 1950'erne og 1960'erne – at så er arbejdere mindre loyale og mindre stabile end funktionærer og kvinder mindre stabile og loyale end mænd. Dertil tillod jeg mig også i opløbet at sige: »Sludder og vrøvl, tag og behandl kvindelige arbejdere med samme hensynsfuldhed, som vi behandler mandlige funktionærer med – og ikke i 3 år, men i 30 år – så skal I bare se, at ved lige behandling er de selvfølgelig lige så loyale og gode og stabile at have med at gøre.«

Vi ved jo også fra undersøgelser, som Socialforskningsinstituttet jævnligt foretager, at hvor fuldtids udearbejdende kvinder har i størrelsesordenen 3 timer og 1 kvarters ekstraarbejde i hjemmet, så har Hans Majestæt Manden efterhånden svunget sig op til fra 20 minutter i ekstraarbejde derhjemme til 1 times tid. Der sker altså en vis positiv udligning, men den er meget langsom. Så det siger jo sig selv, hvem der har mest tid til at hvile sig og møde udhvilet på arbejde næste dag, og hvem der har mest tid til at efteruddanne sig og stige i graderne og nå lederpositionerne.

Det må snart gå op for mænd, men der er selv blandt unge forældrepar endnu mange, der tror, at fordi mænd ikke er i stand til at føde børn, så er de ikke lige så gode som kvinder til at skifte ble eller stå op om natten, hvis der er kighoste eller andet. Det er og bliver noget forfærdeligt sludder. Jeg har taget min del af ble-skift på 4 børn, men i øvrigt er jeg selvfølgelig ligesom de fleste undertrykt derhjemme. Dog får jeg altid det sidste ord, for når min kone har sagt sin mening, så siger jeg: »Javel, min skat.« Men nu har jeg også en særdeles dygtig og veluddannet kone, så det er jo kun rimeligt.

I den situation, hvor mændene er superegoister og kvinderne stadig væk i betydelig grad er undertrykte, er det nok værd at tænke på noget positiv særbehandling, positiv diskriminering. Så længe vi ikke har opnået lige løn for lige arbejde, er der meget langt igen, og jeg tror såmænd ikke, vi kommer længere i dag, men det er da bedre, at vi siger det positive end det negative.

Der ligger så meget i vor tradition, i vor baggrund, i vor historie. F.eks. siger vi »han« om Vorherre, men hvem har sagt, at det er en han? Men vi siger »han« om Vorherre, og kristendommen har tillige en søn til Vorherre, altså igen en hankønsperson. Der er ingen tvivl om, at det påvirker menneskers forståelse og tænke-måde, når man hele tiden beder til en han og aldrig nogen sinde til en hun.

Jeg skal gøre opmærksom på, at tit, hvor der står »mand« og »han«, menes der i virkeligheden »person«. Da Selma Lagerlöf havde fået Nobelprisen i 1909 og man talte om at optage hende i det svenske akademi, De Aderton – en meget ærværdig gammel forsamling fra syttenhundredesomething, der aldrig har været en kvinde i, for der står i konstitutionen, at det skal være mænd af den og den beskaffenhed – så nedsatte man altså i dette århundredes begyndelse en kommission, som fandt ud af, at når højsalig kong et-eller-andet, Carl Gustav den et-eller-andet, havde sagt »mænd« af den og den art, så havde han ikke ment hankønspersoner i modsætning til kvinder, men han havde ment personer af den art, og Selma Lagerlöf kunne som den første kvinde komme ind i det svenske akademi. Det kunne vi lære noget af.

Lad mig bruge mine sidste to minutter til alligevel at løfte en lidt advarende finger over for nogle af kvindesagskvinderne. Jeg står her med

[Arne Melchior]

to breve af henholdsvis 22. og 29. januar, tilsendt af Dansk Kvindesamfund forud for debatten i dag. Disse to breve er kun sendt til kvindelige folketingsmedlemmer og har overskriften »Til de kvindelige folketingsmedlemmer«. Hvad er det for noget diskriminering? Og ved I, hvad de er underskrevet med? »Lene Pind, landsforkvinde«.

Hvad er det nu for noget pjat? Ligesom når man på internationale møder hører »Mrs. Chairperson« i stedet for »Chairman« og »formand«, selv om det er hunkøns personer. Man siger også sygeplejerske om en mandlig sådan.

Lad være med det! Og lad være – og det være sagt direkte til statsministeren – at tro og lad være at få ministrene til at håndhæve, at der skal være lige så mange kvinder i bestyrelser og råd og kommissioner som mænd. Det kan ikke lade sig gøre – og statsministerens regeringsdannelse er det bedste bevis på det – for der er ikke sivet tilstrækkelig mange kvinder op gennem systemet – af grunde, som jeg ikke har tid til at gå dybere ind i her.

Se, hvor mange kvindelige chefredaktører der er! Det er der kun på ugeblade, ikke på dagblade. Se, hvor mange afdelingschefer der er i stormagasiner, hvor der er masser af kvindeligt indtag nedefra; men de springer fra, de falder fra. Derfor kan det ikke nytte at sige: Der skal være mænd! Hvis der ikke er repræsentative kvinder i brancher og fag og virksomheder og organisationer, kan det ikke nytte noget at forlange noget sådant i utide. Det må – og dér er jeg lidt enig med hr. Aage Brusgaard – have tid til en udvikling, som vi skal fremme, som vi skal støtte.

Det gør CD bl.a. ved at være medforslagsstiller til dagsordenen og naturligvis stemme for den med fuld begejstring. Og nu mangler der 3 sekunder i 10 minutter.

Lone Dybkjær (RV):

Jeg bliver nødt til at sige, at det i hvert fald heller ikke altid er nemt at efterfølge en mand herinde.

Jeg vil sige til hr. Arne Melchior, at jeg synes, det var en flot tale. Der var en ting, jeg synes hr. Arne Melchior sagde, som jeg synes er meget rigtig – og derfor synes jeg også, hr. Arne Melchior modsagde sig selv en lille smule senere hen – nemlig: Hvorfor er Gud en mand? Det er der jo ikke noget bevis for, mig bekendt i hvert

fald. Nu er jeg tryk ved, at hr. Arne Melchior også siger det, for jeg ved, at han er mere bevan-dret i de emner, end jeg er. Nej, det kan fuldstændig lige så godt være en sort kvinde, ikke? Det vil være lige så naturligt. Og der er ingen tvivl om, at det spiller en rolle, hvordan vi oppfatter denne gudsperson.

Derfor synes jeg også, det er underligt, at hr. Arne Melchior ikke forstår, hvorfor man skriver »landsforkvinde«. Det er selvfølgelig, fordi vi er opmærksomme på netop den betydning, det har, at man altid siger »formand«, for det er med til at konservere nogle betragtninger. Det er den reelle begrundelse for, at vi – specielt kvinderne i forskellige sammenhænge – siger det dér med »chairperson«; det er simpelt hen for at komme ud over det, hr. Arne Melchior så rigtigt påpegede omkring gudsbegrebet.

Så vil jeg til hr. Arne Melchior sige, at jeg kan supplere hr. Arne Melchiors betragtning om dette med analysen af Folketinget. Jeg har heldigvis – fordi hr. Arne Melchior taler før mig, siger jeg heldigvis – ikke gjort andet end at tjekke op på de kvindelige folketingsmedlemmer. Det går nemlig også lidt langsomt; det er gået ret langsomt i de senere år. Efter sidste valg havde vi 55; så fik vi nogle suppleringer ind, så fik vi pludselig 57 kvinder. Kvinderne står altid på suppleantposterne bag ved mændene, ikke? Det er også mit problem i dag, hr. Arne Melchior, må jeg sige. Så har vi fået 59 kvinder ind denne gang. Det går utrolig langsomt, men vi er selvfølgelig over de 30 pct., som siges at være afgørende.

Men det, jeg ville komme med som supplement til hr. Arne Melchiors analyse af udvalg, er, at jeg i 1977 foretog en analyse – det er 100 år tilbage, men det er alligevel godt nok til illustrere og underbygge det, hr. Arne Melchior siger. I 1977 foretog jeg en analyse af udvalgs-sammensætningen og nåede stort set frem til det samme, nemlig at der var disse kvindeudvalg. Det interessante var, at på et tidspunkt før 1973 havde Boligudvalget – og det har jo en særlig betydning for netop hr. Arne Melchiors parti, det her – en meget stærk kvindebesætning. Det var alt det dér med hjem, kvinder og køkken og alt sådan noget, og derfor var Boligudvalget helt naturligt besat af kvinder, for det var sådan noget med husindretning og den slags. Så kom hr. Arne Melchiors parti i 1973 og gjorde parcelhusspørgsmålet til det store

[Lone Dybkjær]

spørgsmål, og så røg kvinderne ud af Boligudvalget, for nu var det blevet et toppolitisk spørgsmål, og så kunne vi ikke længere have kvinder siddende dér!

Så hr. Arne Melchior har totalt ret i sin analyse. Det ser lige så slemt ud i dag, som det gjorde dengang, og jeg synes, vi skal være opmærksomme på det. Det er sådan set også derfor, vi har denne ligestillingsdebat, og jeg tror alligevel, det er vigtigt, at vi gør det, for selv om hr. Arne Melchior siger, vi ikke kan gøre noget gennem pålæg og lovgivning, så kan vi nu nok gøre noget.

Jeg vil dele mit indlæg op efter, at jeg synes, man skal spørge sig: Kan vi gøre noget ved lovgivning, kan vi gøre noget med penge, kan vi gøre noget administrativt, og kan vi gøre noget omkring nogle normændringer?

Lovgivningsmæssigt kan vi næppe gøre så meget. Vi skal tage diskussionen om ligeløn og se, om der er noget, vi kan gøre. Men jeg tror egentlig, det er rigtigt, hvad fru Lilli Gyldenkilde siger, og jeg synes, det er fint, at SF har taget initiativ til denne høring om ligeløn, og at vi får diskuteret igennem, hvad der er de mest hensigtsmæssige instrumenter. Det er muligt, at det, fru Jytte Andersen pegede på, er hensigtsmæssigt. Jeg er ikke 100 pct. sikker endnu, men det kan vi jo så diskutere i sammenhæng med høringen.

Jeg synes, det er vigtigt, at vi får undersøgt, om vi lovgivningsmæssigt kan gøre noget; men jeg tror ikke, der er så frygtelig meget mere, vi kan gøre i øjeblikket.

Om det pengemæssige vil jeg sige, at jeg synes, vi skal kigge lidt nærmere på, om det er godt nok med disse barselvikariater, for det kan ikke nytte noget, at vi lader, som om det ikke har stor betydning i forbindelse med ansættelser. Jeg fik lige repeteret min sidste tale. Dér talte jeg om en arbejdsmarkedsfond af en eller anden slags i denne forbindelse. Jeg synes stadig væk, vi må diskutere, om der ikke er nogle problemer på det pengemæssige område. Det er klart, at havde vi gratis daginstitutioner hele vejen igennem, ville det være en fordel for ligestilling mellem mænd og kvinder, men det vil så have nogle andre ulemper, og derfor går vi ikke ind for det – jeg gør i hvert fald ikke – på nuværende tidspunkt.

Når det drejer sig om det administrative, vil jeg til gengæld sige, at der er ret meget at gøre.

Jeg har selvfølgelig glædet mig over, at Miljøministeriet er blevet fremhævet her. Jeg vil dog gerne også kvittere til medarbejderne i Miljøministeriet og sige, at arbejdet nu har været i gang længe. Også under den forrige miljøminister var der et arbejde i gang, men jeg vil så sige, at jeg i hvert fald ikke har formindsket arbejdet i denne sammenhæng.

Jeg synes, man kan dele ministerierne i to, nemlig dem, der ligesom Miljøministeriet erkender, at der er noget, vi skal løse, og så de andre, der mener, at de ikke har nogen problemer. Det er helt typisk, at når man snakker med nogle ledere i de andre ministerier, så mener de slet ikke, at de har nogen problemer. »Vi ansætter da kvinder, hvis der er nogen.« Jo, jo. Så kan man så spørge sig selv, hvad det er for nogle arbejdsbetingelser, man giver, så kvinder overhovedet kan ansættes.

Dér synes jeg, vi er nødt til også at diskutere personalepolitikken – det er også lidt til finansministeren – og personale- og karrierestrukturerne, for et af problemerne er jo, at hvis man skal gøre karriere i den offentlige sektor, skal man helst være indrettet sådan, at man ikke kan nå at gøre sit arbejde færdigt til kl. 17. Det er en stor kvalitet, at man skal sidde der til 19. Det er virkelig karriere kvalificerende i de allerfleste ministerier, at man sidder ud over den normale arbejdstid og fiddler med sit arbejde.

Jeg synes, vi skulle have en karrierestruktur, der sagde, at selvfølgelig kan man blive færdig med sit arbejde inden for den normale arbejdstid. Det er dårlig arbejdstilrettelæggelse både af lederen af ministeriet og af medarbejderen selv, hvis det ikke kan gøres færdigt.

Men det er jo ikke sådan, man ser på det. Når jeg siger det, så er det selvfølgelig, fordi det er vigtigt, når vi diskuterer disse kvindespørgsmål. Det er vigtigt, at man i en periode af sit liv kan gå til tiden.

Derfor synes jeg, at vi i forbindelse med personalepolitikken bør lave nogle åbne personalesamtaler på en sådan måde, at man har lov til at sige, at der er faser i ens liv, hvor man altså faktisk ikke kan sidde dér og hænge til kl. 19. Jeg var jo heldig – og det har jeg aldrig selv lagt skjul på – at jeg først blev minister, da mine børn var af vejen, så jeg havde ikke noget imod – det ved man jo også – at sidde der efter kl. fem, seks eller syv; men sådan har det jo ikke været hele mit liv. Og sådan er det jo for en

[Lone Dybkjær]

masse mennesker; der er perioder i ens liv, hvor man godt vil have mere tid til sit familieliv. Og den slags samtaler foregår ikke rigtig.

Jeg tror, vi skal til at udvikle nogle nye modeller, sådan at man åbent og ærligt kan sige: Jamen der er de og de perioder, hvor jeg vil satse lidt mere på familielivet for så senere igen at kunne satse noget mere på arbejdslivet. Jeg tror, det er vigtigt at gøre det åbent, for ellers kommer der al den skjulte karrierediskrimination, som vi ser i ministerierne, og som jo fører til, at vi ikke får de kvindelige ledere.

Så vil jeg i øvrigt sige, at det naturligvis også kræver et stort arbejde af ministerierne, hvis man overhovedet skal have organisationerne til at udpege kvinder til råd og nævn og bestyrelser. Det er simpelt hen sejt, og det kunne jeg bruge en hel del tid på at tale om. Men dér er det helt nødvendigt, at man arbejder intensivt – det er navnlig til hr. Arne Melchior, som sagde, at pålæg ikke førte til noget. Jo, det gør, og det er helt nødvendigt over for organisationerne. Ellers indstiller de minsandten ikke kvinder. Nu tænker jeg ikke bare på jagtforeningerne og sådan noget, der jo ikke har ret mange kvindelige jægere, men sådan i bred almindelighed. De indstiller ikke.

Jeg havde jo store bataljer med Danmarks Naturfredningsforening, som har 280.000 medlemmer og simpelt hen ikke var i stand til at indstille en kvinde. Dér lavede vi så en aftale om, at hvis de fik lov til at komme med i udvalgene – for jeg holdt pladserne vakante – ville de til gengæld gøre en aktiv indsats for at få nogle kvinder uddannet. Det var en måde at gøre det på. Men det var jo ikke sket, medmindre man havde været møgstædig. Derfor tror jeg, at pålæg af den art, samtaler, dialoger, initiativer af den art, er utrolig vigtige.

Så vil jeg godt komme til det fjerde og sidste punkt, nemlig det holdningsmæssige. Dér mener jeg – også på baggrund af egen erfaring og i det hele taget – at vi også kommer til at diskutere holdningerne hos kvinderne lidt, for det er klart nok, at det ikke kun er et spørgsmål om, at mændene skal ændre sig.

Vi er nødt til til de to mandlige ordførere at sige: Mændene skal nu også ændre sig, det er også nødvendigt. For det er klart, at når kvinder squeezes mellem mænd, mæslinger og magt, så er det også mændenes skyld, og ligestillingen vil ofte gå ud over mæslingerne, for-

stået på den måde, at det går ud over børnene. Det er jo også det, vi har set i en lang række sammenhænge. Men det handler altså også om kvindernes egen holdning. Det handler også om, at kvinderne selv søger, og dér må man jo nøgternt konstatere, dels at der ikke er en tilstrækkelig undergrund endnu, dels altså også, at det kniber med at få kvinderne selv til at søge stillingerne.

Mine afsluttende bemærkninger skal først være, at vi i Danmark er nået ganske langt i retning af, at vi er forbillede for en række andre lande, om end vores enlige mor – det kunne vi konstatere på Nairobikonferencen – jo ikke var nogen eksportmodel. De spurgte os meget ærligt om, hvad vi egentlig stillede op med det problem, og vi blev dem jo faktisk svar skyldige. Og det viser, at der altså også er lidt med, at mændene er nødt til at ændre holdning; ellers havde vi ikke helt så mange enlige mødre.

Det andet, jeg så vil sige, er, at nok kommer vi nogen vegne i vores mønster her i landet, men det ser ud til, at udlandet er bedre kørende, når det drejer sig om de økonomiske topposter i forretningslivet. Det er måske, fordi der er flere kvinder, der har arvet, men det er altså også, fordi kvinderne givetvis på nogle områder har en anden indstilling, end vi har herhjemme. Så der er noget med hensyn til de kvindelige iværksættere, som vi kan lære noget af fra udlandet, og som vi skal tage med os, og som kan være med til at bryde nogle hierarkiske mønstre.

(Kort bemærkning).

Arne Melchior (CD):

Jeg vil gerne sige tak til fru Lone Dybkjær for hendes kommentering af mit indlæg her. Alligevel beder jeg om denne korte bemærkning for klargøringens skyld, for mod slutningen var det, som om fru Lone Dybkjær havde forstået mig derhen – og det kan være min fejl – at jeg siger, at pålæg ikke hjælper. Jeg udtalte mig faktisk for og sagde – så beklageligt det kan være – at positiv diskriminering, altså positiv forskelsbehandling, nok er nødvendig.

Det, jeg bare bad om, var, at vi gravede noget dybere; der ligger altså noget bagved. Når folk som vores statsminister, der så gerne vil og mener det så ærligt, ikke er kommet længere, så ligger der altså noget. Den sætning, jeg citerede fra CD-ordførers tale den 28. januar 1988, sp.

[Arne Melchior]

5870 – og jeg sagde, at hun støttede også de forslag, der forelå dengang – var: »Alligevel kan vi have lidt tvivl i sindet om, hvor meget man opnår af reelle forbedringer ved pålæg og lovgivning.« Altså ved pålæg alene, hvorved hun altså bare ville påpege, at det var nødvendigt at grave lidt dybere både hos mænd og hos kvinder selv og forsøge at analysere lidt nærmere.

Jeg sagde desværre en fejl: at der ikke fandtes nogen kvindelige chefredaktører på dagblade. Faktisk er – er jeg kommet i tanke om i mellemtiden – den ene af dagbladet Det Fri Aktuells chefredaktører en kvinde. Men det er altså undtagelsen, der bekræfter reglen. Der er et større indtag af kvindelige journalister end af mandlige. Hvorfor siver de ikke med op i avancerementerne? Det er rigtigt, at mænd er kammerater og ansætter mænd, og at mænd har en del af skylden, men meget af det ligger også hos kvinderne selv, fordi de måske vurderer, prioriterer noget anderledes, og det må man altså tage med i betragtning, hvis man virkelig vil opnå fremskridt i disse svære forhold.

Formanden:

Jeg skal sige, at når vi nu er færdige med ordførerrækken, udsætter jeg mødet.

Inger Stilling Pedersen (KRF):

Kristeligt Folkeparti vil gerne starte med at takke statsministeren for redegørelsen. Og så synes jeg, det er en utrolig spændende debat, lige fra, at man diskuterer, hvem Gud er, og til, hvordan vi skal arbejde.

Jeg har ikke noget besvær med at anerkende, at Gud er en mand, og det synes jeg måske heller ikke man skal bruge diskussionen til i dag, men har man nogle problemer med det, må det blive ens egen sag. Jeg synes netop, at kristendommen som den første har været med til at fremhæve kvinden og give kvinden værdi, også i de områder, hvor kvinden ingenting er værd.

Men når vi skal se på ligestilling herhjemme, er det, som om ligestilling er, at kvinderne bliver som mænd og indtager deres områder. Hvorfor ikke omvendt sige: Ligestilling er, at mændene begynder at se, at noget af det, som kvinder prioriterer højt og mener er vigtigt, faktisk er vigtigt? Det skal ikke være finere at være på den ene post eller på den anden; det, der er meget væsentligt for os i Kristeligt Folkeparti er i og for sig ikke ordet »ligestilling«, men

»ligeværd«, uanset på hvilken post man placeres.

Skal vi have ligeværd og ligestilling ind, skal vi begynde med børnene i skolen, i opdragelsen, med, at piger og drenge får samme muligheder i skolen, bliver sat til samme arbejde derhjemme, at der ikke er forskel, at man kan gøre hvad som helst, enten man er det ene eller det andet. Og det synes jeg også man er godt på vej til.

Men at man vil tvinge ligestilling igennem ved at sige, at der absolut skal være lige mange kvinder og mænd, det er ikke vejen frem. Vejen frem er at sige, at der ikke skal være forskel, når man skal ansætte mennesker – om det er folketingskandidater, eller hvad det er, må der være lige muligheder. Det er der ikke, og vi kan ikke lave om på det i Folketinget.

Vi er nødt til at begynde nedefra, udefra, med at man respekterer kvinder på lige fod med mænd. Det er nok rigtigt, at lige gyldigt hvilket parti man kommer fra, så er det mændene, der sidder og vurderer og bestemmer. Da jeg selv i sin tid kom i Folketinget, blev jeg opstillet, fordi jeg sagde: Hvorfor opstiller man bare mænd? Ja, så måtte jeg selv hoppe på. Jeg kunne jo ikke være bekendt at sige nej, når jeg havde brokket mig.

Men det er faktisk rigtigt, som det blev sagt af en af de første ordførere, at man ofte tænker i mænd. Men det kan kvinder jo også gøre noget ved ved ikke bare at finde sig i det og ved at være villige. Det er nok et af kvindernes store problemer, at man er uvillig til at gå ind og gøre et stykke arbejde og tage det, der følger med at gøre sig gældende.

Men jeg tror, at ligestilling også betyder, at man ikke skal behandles ens. Så skulle mænd og kvinder jo være skabt fuldstændig ens, og det er vi nu engang ikke. Der er forskel, og det må der også godt være, og vi må have lov til at være det, vi er. Mænd skal have lov til at være mænd og kvinder kvinder, og vi skal have lov til, hver enkelt person, at markere os og være det, som vi finder vigtigt.

Det gælder altså også kvinder. Der er kvinder, der gerne vil gøre karriere, gå til tops, og det skal de have lov til. Der er kvinder, der gerne vil prioritere familien højt i en årrække; det skal de have lov til. Der er mænd, der også synes, at det er dejligt at arbejde i hjemmene, og det skal de have lov til. Vi skal mere tænke i en-

[Inger Stilling Pedersen]

keltpersoner end i, at de nu absolut også bliver ligestillet.

Kristeligt Folkeparti mener, det er meget væsentligt, at vi igennem vores lovgivning giver nogle rammer omkring familien, sådan at familien selv kan finde ud af, hvordan den vil prioritere, og sådan at mænd og kvinder finder ud af, at man sagtens kan deles om arbejdet, at det ikke nødvendigvis behøver at være den ene eller den anden. Vi synes ikke om dette, at man vil prøve at lave om på samfundet ved at sige, at det arbejde, som kvinderne hidtil har udført, er nedværdigende, at det er mindre værd, og at det skal vi nu have mændene til at lave, for at det kan blive mere værd, og at kvinder absolut skal over i mandejob. Det skal de, hvis de har lyst til det. Hvis de har lyst til at blive mekanikere eller murere eller tømrere, skal de selvfølgelig have lov, men hvis de synes, andet er spændende, skal de også have lov til det. Vi ser frem til den dag, hvor vi får så megen frihed og så mange muligheder, at man virkelig kan få lov til at vælge det, man gerne vil være.

Så kan man sige, det er beklageligt, at så mange kvinder f.eks. vælger kontorjob, fordi der derved meget let bliver for mange. Men det er glædeligt, at man så finder ud af at sige: Jamen så må vi have dem, der arbejder på kontor, bedre uddannet; og det er nok også vejen frem.

I går diskuterede vi bl.a. SF's forslag om kvinders etårige uddannelser. Jeg synes, det er meget væsentligt, at vi virkelig giver mulighed for, at kvinder får den uddannelse og de muligheder. Men de skal også have lov til i perioder – og det kan jeg sige også gælder mænd – at træde uden for arbejdsmarkedet og ikke blive dårligere stillet derved.

Hvis man f.eks. har aftjent sin værnepligt, kan man gå ind og fortsætte. Det bør man også kunne, hvis man har været et eller to år hjemme. Det gælder både mænd og kvinder, at de så tilgodeses som havende udført en samfundsnyttig og værdifuld opgave.

Jeg tror, mange, mange unge kvinder i dag meget gerne vil have tid til deres børn. Nu taler jeg om de helt små børn, og i den periode, hvor man ammer, er det i hvert fald forkasteligt, at man skal stå op kl. 5 for at nå at få det overstået for at gå på arbejde, og at man ikke kan få en sådan periode, også for barnets skyld. Senere, når manden kan overtage det, kan man også lade ham overtage noget af det. Men vi skal ikke

blande os i den enkelte familie og sige: Sådan skal I gøre. Vi skal give nogle rammer, der tilgodeser både mænd og kvinder.

Jeg tror, det ikke gavner ligestillingen og ikke har gavnet ligestillingen med den lange periode, hvor vi talte om de såkaldte rødstrømper, hvor man absolut skulle tage afstand fra mændene, og hvor man skulle vise, hvor meget man duede til. Man skulle realisere sig selv – men til hvad? Det, der er væsentligt, er, tror jeg, at vi også som kvinder tør vedstå, at vi er kvinder. At vi ikke er nogen mand underlegen – ikke mere, ikke mindre – men i hvert fald godt kan klare os på de betingelser og med det, som vi står inde for.

Jeg vil også kaste et blik ud over jorden, for det er nemlig rigtigt, at der er mange, mange kvinder i mange lande, der har det meget, meget dårligt. Derfor synes jeg, det er godt, at man, når man laver ulandsarbejde, laver projekter, da tager særligt hensyn til kvinder, for kvinder har i disse lande ingen muligheder, ingen indtjeningsmuligheder, ingen muligheder for at gøre sig gældende økonomisk, hvis ikke man hjælper dem til det, og mange har det så dårligt. Man at de så på andre måder forstår at hævne sig og, hvis de er sure på manden, kan genere ham gennem madlavningen og sådan nogle ting, det er da helt klart.

Men vi må være solidariske med dem ved at prøve på at hjælpe dem, men ikke nødvendigvis til at give dem vores måde at leve på, som om det er den eneste rigtige. Jeg mener, at familien i mange kulturer har en meget central placering, og det tror jeg er til meget stor gavn både for kvinder og for mænd og også for børnene, og det skal vi være med til at fremme. Men hvis kvinden ikke har nogen muligheder, vil hun meget nemt blive dårligt stillet og være i meget vanskelige situationer, også hvis hun bliver alene. Og det behøver ikke bare at være skilsmisse; det kan jo også være ved dødsfald og lign., hvor ydre ting gør, at man altså bliver alene.

Vi synes, det er godt, at vi får debatten. Vi synes også, det er godt, at kvinder får mulighed for at gøre sig gældende. Det er godt, at man også ser på, at kvinder skal have mulighed for at få stillinger så højt placeret som muligt, som de gerne vil have. Men vi mener altså, at ligestilling også har noget at gøre med ligeværd: at vi ikke nødvendigvis behøver at være statsmini-

[Inger Stilling Pedersen]

ster eller øverste topchef for at have den højeste værdi.

Måske skal vi også understrege, at kvinderne gennem tiden nok har øvet den største påvirkning på de kommende generationer og stadig væk gør det. Det er jo kvinden, der i meget, meget høj grad påvirker og fører traditioner videre fra slægt til slægt.

Jeg synes derfor ikke, at der er grund til, at man som kvinde skal hænge med hovedet og føle sig undertrykt, underkuet og underlegen. Der er nogle, der har problemer, og dem skal vi hjælpe, men vi skal også være helt parate til at sige, at mænd og kvinder har lige værdi. Vi skal ikke være ens, vi skal have lov til at være forskellige, men vi skal respekteres for det, vi er.

Formanden:

Jeg skal her afbryde forhandlingen og udsætte mødet. Det genoptages i dag kl. 13.00.

Mødet udsat kl. 11.55

Mødet genoptaget kl. 13.00

Forhandlingen genoptoges.

Statsministeren (Poul Schlüter):

Den debat, vi har haft i formiddags, synes jeg har vist, at langt de fleste partier og deres ordførere her i salen er enige om nogle helt afgørende holdninger. Alle ønsker vi, at tempoet i ligestillingen med alle dens aspekter bliver så hurtigt som muligt, men alle er også klar over, at dette ikke blot er en sag om formel definition og formel opstilling af mål, udformning af lovbestemmelser og overenskomstbestemmelser, det er også en sag om at ændre indstillingen hos mange mennesker, som er præget af det gamle kønsrollemønster, som jo mange steder sidder voldsomt fast.

Efter min personlige opfattelse gælder det to ting mere end noget andet. Det er en sag om uddannelse af kvinder, og det er en sag om solidaritet med kvinder. Hvis vi ser på udviklingen i vores uddannelsesforløb, har vi grund til at glæde os. Vi har grund til at glæde os over, at langt flere kvinder i den unge generation end i den ældre er under egentlig uddannelse, som skaffer dem de kvalifikationer, som kan føre til godt arbejde og også, hvis man har lyst dertil,

ledende stillinger, som før var nærmest lukket land for kvinder.

Det går måske bedre, når vi taler om den teoretisk-boglige uddannelse, end når vi taler om den fagligt-tekniske. Hvis vi studerer tilgangen af unge overalt i det, vi kan kalde højere uddannelse, er det i alt fald nu en kendsgerning, at tager vi de yngste årgange, som har meldt sig på universiteter, læreanstalter osv., er der faktisk flere kvinder end mænd i dag. Det er et godt tegn. Så kan vi pege nogle særlige områder ud, hvor der helt åbenbart er klar kvindelig overvægt. Hvis vi tager et fagområde som juraen, som betyder meget i samfundslivet, er der i dag flere unge kvinder end unge mænd i tilgangen, og det er interessant, for det fører uundgåeligt til, at om forholdsvis få år, det kan måske være otte, det kan måske være tolv år, vil der højst tænkeligt være flere kvindelige end mandlige dommere i vort land. Jeg er ikke sikker på, at man i den anledning skal forvente mildere domme, men man kan forvente, at dommerstanden, som jo betyder meget for vores samfundsudvikling, altså er et mere ægte spejl af befolkningens kønssammensætning.

Man kunne også nævne ingeniøruddannelserne, inden for hvilke der er fagområder, hvor kolossalt mange piger er med; jeg tror, det ganske særligt gælder kemiingeniøruddannelsen, knap så meget de tungere tekniske grene. Og så nærmer jeg mig de områder, hvor det endnu går for langsomt. Det er de faglige uddannelser, som leder til gode stillinger og ledende job.

Hvis vi går over i metalindustrien, må vi nok erkende, at det er den sjældne undtagelse endnu, at vi møder kvindelige værkførere og kvinder i det hele taget i ledende stillinger. Der er altså lang vej igen. Her sidder traditionerne åbenbart mere fast, men vi er altså virkelig på vej.

Det er uddannelser, som efter min opfattelse er det ene væsentlige moment. Og så nævner jeg som det andet, og det er selvfølgelig noget mere ubestemmeligt, mænds solidaritet med kvinder. Det har også flere ordførere beskæftiget sig med. Man kan måske sige, at hvis det i vores generation endnu kniber med mænds naturlige solidaritet med kvinder, kniber det i hvert fald mindre i vore børns generation, og det er en god ting. Jeg tror, at vores børns generation i høj grad vil etablere det familiemønster, at man deles om opgaverne, også opgaver-

[Statsministeren]

ne i hjemmet, opgaverne omkring børnene. Jeg tror, at det betyder fantastisk meget med begrebet solidaritet, at mænd viser respekt for kvinders behov for og lyst til uddannelse og karriere på linie med mændene. Kvinderne har altid været hjælpsomme over for mænd, som ønskede karriere, nu må vi prøve at lære også det modsatte, at de mænd, som er så heldige at være forlovet med eller gift med eller bo sammen med kvinder, som ønsker en karriere, er lige så hjælpsomme, for det fordrer lidt afsavn og lidt forståelse. Her er et stykke vej igen, men den unge generation vil være bedre til det end vores generation.

Hr. Arne Melchior kunne godt ønske sig, at der var flere kvinder i Folketinget og ikke mindst flere kvindelige ministre. Det er et ønske, jeg gerne slutter mig til. I den årrække, jeg har haft opgaven som regeringschef, har der heldigvis været en række dygtige kvinder i mine regeringer, men jeg så også gerne, at det blev flere endnu, det tror jeg også fremtiden vil vise os sker.

Jeg kan måske til gengæld fremhæve, at i mine snart ret mange regeringsår har vi set en klar tendens til at udnævne væsentlig flere kvindelige ledere i dansk administration på temmelig fremtrædende poster. Der er en variation fra ministerium til ministerium, og bag det ligger sikkert også nogle gamle kønsrollemønstre og traditioner. Hvis jeg måtte pege på et ministerium, som udpræget har fået mange kvindelige ledere på høje poster i de senere år, vil jeg pege på Undervisningsministeriet, det er såmænd lige ved, at det er kvindedomineret, men det har jo også sin berettigelse. Der er virkelig sket en udvikling her, men vi skal videre endnu.

Jeg vil undlade at kommentere de mange spændende indlæg. Indlæggen i formiddagens debat har været både filosofiske og generelle, og begge dele synes jeg vi har haft udbytte af.

Jeg slutter med at anbefale den dagsorden, som er foreslået. Jeg tror, det ville være gavnligt som et udtryk for bred enighed om målsætningerne i Folketinget, hvis den kunne blive stemt hjem med tilslutning af så mange som muligt.

Helle Degn (S):

Jeg vil gerne takke for statsministerens besvarelse både af rapporten og debatten i dag. Det var en tale, om hvilken jeg tror mange kvin-

der vil sige: Den var ikke så ringe endda. Det er en stor ros i det danske samfund og ikke mindst fra de kvindelige medlemmer af det danske Folketing.

Arbejdet fortsættes, det er en proces, som statsministeren siger, og det er vi meget enige i. Pejlemærker er, hvad vi har ønsket os at få, og det er, hvad der er nogle af i rapporten, men vi synes nok, der burde være flere. Debatten viser partiernes ønsker og signaler, og i disse politisk turbulente tider er det nok så vigtigt at notere sig de enkelte signaler, som kommer fra de enkelte politiske partier.

Et nøgleord er fleksibilitet, men her skal kvinder, som vi også har noteret os det, skærpe opmærksomheden og kræve, at flekstid og retligheder skal knyttes helt tæt sammen, for at kvinderne nu ikke atter sættes bagud med hensyn til anciennitet, efteruddannelse, pension og offentlige ydelser. Her skal vi trække på det, statsministeren så flot var inde på, mænds solidaritet med kvinder. Her kommer det til at stå sin prøve, og det vil vi følge meget nøje.

Flere ordførere har nævnt, at der i ligestillingslovgivningen er en generel handlepligt for offentlige myndigheder, som yderligere bør indskærpes dem, måske ved særskilt initiativ, det ved jeg ikke, men i hvert tilfælde ved enhver given lejlighed.

Fleksibilitet skal gælde lige for kvinder og mænd, er der flere ordførere, der har været inde på. Jeg synes, det er meget vigtigt at hæfte sig ved, at også statsministeren i sin svartale siger, at nu handler det om, at den fleksibilitet, vi får skabt, bliver skabt sådan, at den også er brugbar for mænd, ellers skævvrider vi bare med nogle nye instrumenter.

Kommunernes Landsforenings aktiviteter må gå videre end bare til at udgive bladet Lige På. Med den decentralisering, Folketinget foretager netop i disse år, påhviler der netop Kommunernes Landsforening og Amdsrådsforeningen et ekstra ansvar. Derfor efterlyser Folketinget i debatten – det har jeg hørt fra alle ordførerne – flere initiativer fra Kommunernes Landsforening. Der blev faktisk også sagt: Pas nu på de lønpuljer. Det vil vi også herindefra følge meget nøje.

Handlingsplanarbejdet er som et skib, der er blevet sat i vandet. Det store hav af problemer kræver pejlemærker. Folketinget har i dag med stor politisk bredde givet det gode skib vind i sejlene i 1990'erne.

Lilli Gyldenkilde (SF):

Ja, det hører jo til sjældenhederne, at jeg roser statsministeren, men det vil jeg gerne gøre, for håndværket omkring ligestillingsarbejdet synes jeg statsministeren har haft en heldig hånd med. Det hænger sammen med den forståelse, der netop ligger i det udgangspunkt, statsministeren tog i sin personlige opfattelse, at det handler om uddannelse, det handler om solidaritet, og det handler også om, som det senere blev sagt, konkrete tiltag og om noget filosofisk. Uden bevidsthed om disse problemstillinger er man ikke i stand til at udarbejde konkrete handlingsmønstre. Derfor er det vigtigt, at vi ser i øjnene, at vi er nået et langt stykke vej, at vi har nået noget, men at vi alligevel ikke er nået længere, end at vi bliver nødt til hele tiden også at tage de filosofiske debatter eller de bevidsthedsgivende debatter – hvis jeg må sige det sådan. Det synes jeg er gjort på glimrende vis af flere forskellige i dag, men også af statsministeren.

Som jeg sagde tidligere om dagsordenen, kunne jeg godt have tænkt mig et par enkelte pejlemærker mere, men jeg synes, at det er umådelig vigtigt, at Folketinget har et stort flertal bag det, der skal arbejdes videre med på ligestillingsområdet, så vi støtter naturligvis det, vi er nået frem til.

Jeg har et enkelt spørgsmål, det er ikke sikkert, at jeg får svar på det, men så til overvejelse: Når der fra statsministerens side bliver talt om, at amter og kommuner stort set ikke har iværksat noget på ligestillingsområdet, i hvert fald ikke noget væsentligt, kunne man så ikke forestille sig, at f.eks. indenrigsministeren, når han alligevel skal samtale med kommunerne og amterne, på et eller andet tidspunkt kunne tage temaet op over for dem? Nu taler jeg ikke om, at vi skal lovgive eller give pålæg, jeg taler om, om vi kunne appellere til, at indenrigsministeren tager dette tema op, sådan at man får forklaret, at der her er lidt grundlæggende lovgivning, som man godt kunne tage lidt mere alvorligt. For jeg tror, man kunne komme langt, også i kommuner og amter, og at det i høj grad også ville smitte af på det private arbejdsmarked. Her diskuterer vi jo mest den offentlige sektor, og det er godt, at den offentlige sektor går foran. Ifølge de rapporter, jeg får, og det, jeg hører fra f.eks. Amerika, er man jo meget længere dér med at bevæge det private erhvervsliv til at ar-

bejde for ligestilling ude på de enkelte virksomheder. Jeg tror, det kunne være en god hjælp, hvis vi fik sat kommuner og amter i omdrejningen, for de har en stor kontakthænde til det private erhvervsliv. Jeg vil appellere til, at indenrigsministeren tager en samtale med folk i kommuner og amter, så vi kan få lidt yderligere gang i det. Jeg ville synes, at vi havde fået lidt mere ud af det i dag, hvis det kunne blive en realitet.

Første næstformand (Henning Rasmussen):

Jeg vil gerne henstille, at man standser diskussioner og latter og andre former for udfoldelse, der ikke hører hjemme i folketings salen, specielt i sidegangen.

Aage Brusgaard (FP):

Med baggrund i den ordførertale, jeg holdt inden middag, kan jeg meddele forslagsstillerne til den motiverede dagsorden, at Fremskridtspartiet agter at stemme imod.

Fremskridtspartiet mener faktisk, at det med ligestilling og retfærdighed er noget, vi hver især på de felter, vi nu engang er sat på, kan arbejde for. Det er ikke noget, vi behøver at lovgive om her i Folketinget.

Arne Melchior (CD):

I modsætning til, hvad fru Lilli Gyldenkilde sagde om sig selv, hører jeg ikke til dem, der sjældent roser statsministeren, og det havde jeg også lejlighed til at gøre i formiddags i den konkrete form, at jeg på CD's vegne kunne sige, at vi anerkender, at statsministeren mener dette alvorligt; han gør noget ved det, han tænker over det, han bestræber sig på det, og i den ånd vil jeg også sige tak til statsministeren for svaret.

Men når statsministeren siger, at han virkelig har gjort noget, og at han også gerne i sine kommende regeringer så, at der var flere kvinder, er jeg nødt til at sige, at der er sket en tilbagegang fra 5 til 4, trods det at statsministeren har kigget sig om. Nu er jeg ikke fanatiker – det er ikke, fordi jeg mener, regeringen skal overfyldes med kvinder; ved en kommende regeringsændring kunne det jo gå ud over mig f.eks., så man skal ikke overdrive noget som helst.

Jeg forventer ikke yderligere svar, for jeg ved, at statsministeren gør, hvad han kan. Når statsministeren ikke har 50 pct. eller 33 pct. kvinder i sin regering, er det jo, fordi han ikke har kun-

[Arne Melchior]

net finde egnede kandidater til posterne, det kan ikke nytte at se bort fra denne kendsgerning. Når en troværdig person gør sig virkelig umage for at løse problemet og ikke løser det, er det, fordi det ikke har kunnet lade sig gøre.

Det fører mig til det andet, jeg havde på hjerte. Jeg tror, at statsministeren gik lidt for vidt, statsministeren gik meget vidt og glædede sig over, at der nu til forskellige studier var større indtag af kvinder, et stigende antal. Man skal passe på med statistik; nu vi taler om kvinder, kunne jeg måske nævne, at det med statistik er ligesom med en bikinibadedragt: Når en kvinde har sådan en på, fremviser den meget, men den tilhyller dog de væsentligste punkter. Det gør statistik også ofte, og den statistiske oplysning, statsministeren gav, siger ikke noget om det væsentlige. Har det ikke været sådan i mange år, at der har været masser af kvinder på jurastudiet, på ingeniørstudiet? Men det afgørende – og jeg er sikker på, at det forholder sig, som jeg siger, i hvert fald må vi have tallene frem – er ikke, hvor mange der sluses ind, men hvor mange der sluses ud, hvor mange der består, hvor mange der gennemfører studiet og bagefter efter en påbegyndt karriere også fortsætter samme. Derfor tror jeg desværre, det er ønsketænkning, når statsministeren siger, at det større indtag af kvindelige studerende og kvinder på andre uddannelser uundgåeligt fører til, at resultatet vil kunne måles.

Jeg nævnte i formiddags, at der er flere kvinder, der begynder som journalister, men næsten ingen, praktisk taget ingen, der ender som redaktører, i hvert fald slet ikke som chefredaktører. I stormagasinerne tages der flere kvinder end mænd ind, men efterhånden som selectionen foregår, kan kvinderne blive afdelingschefer i damelingeri og i parfumeafdelingen, og ellers er det mændene, der foretrækkes. Altså, det er en stor opgave, vi har foran os her, al ære og respekt for dagsordenen, og vi stemmer med flaget oppe for den, men det er ikke gjort dermed. Der er meget at tænke over, der er meget at debattere, og det vil tage mange år. Held og lykke til både mænd og kvinder!

Lone Dybkjær (RV):

Hr. Arne Melchior har selvfølgelig i en vis forstand ret i det, han siger, men jeg vil dog sige, at det, som hr. Arne Melchior sagde tidligere på dagen, bl.a. var, at der skulle en under-

skov til, og hvis ikke der kommer kvinder ind på disse uddannelser, er der i hvert fald ingen begyndelse.

Men i øvrigt er kvinder stort set lige så gode som mænd, og derfor gennemfører kvinder lige så meget som mænd, så jeg tror ikke, man skal være så bekymret. Og derfor tror jeg, at statsministeren har ret, når han siger, at det uundgåeligt vil føre til ændringer.

Jeg tager ordet af to grunde. Den ene er, at jeg meget gerne vil kvittere for statsministerens, jeg vil næsten sige flotte andet indlæg, måske netop fordi det var et personligt indlæg. Jeg tror, vi er nogle, der kan sige tak til de kvinder, der har stået bag statsministeren, og som jeg tror er en væsentlig del af grunden til, at statsministeren har den flotte holdning på dette område. Vi er jo ikke lige enige med statsministeren på alle områder.

Det andet, som jeg gerne vil tage op, er det spørgsmål, som også fru Lilli Gyldenkilde tog op, nemlig forholdet til kommuner og amter. Ét er, at der sker noget på det statslige plan, men efterhånden som vi uddelegerer mange opgaver til kommuner og amter, herunder udpegning af ledere inden for det, der nu er det kommunale skolevæsen – altså det tidligere statskolevæsen, gymnasier og lignende – må vi vistnok konstatere, at det ikke ser alt for godt ud med ligestillingen. Mig bekendt er der ikke så frygtelig mange kvindelige skoleinspektører, og mig bekendt er der heller ikke særlig mange kvindelige ledere af gymnasierne. Jeg vil gerne bede om, at statsministeren svarer positivt på fru Lilli Gyldenkildes indlæg, for det er min oplevelse, at det kniber med at få kvinderne udpeget. I hvert fald synes jeg, det er en undersøgelse og en diskussion værd med kommuner og amter, hvis de ikke gør noget allerede, at man så siger: I har fået et meget stort ansvar også på det her område ved den meget stærke decentralisering, vi har fået.

Det andet, jeg også gerne ville bede statsministeren følge op i denne sammenhæng, er at blive ved med at understrege over for ministerierne, at det er vigtigt, at de tager det her med råd og nævn alvorligt. Jeg var i mit første indlæg inde på, at det har været meget hårdt arbejde over for organisationerne, det virkede dog, men man fik også lidt det stempel: Nå, er det nu hende dér. Hvis det systematisk var en generel regeringslinje, at alle ministerier simpelt hen

[Lone Dybkjær]

tvang organisationerne til at udpege lige mange mænd og kvinder, og at man nægtede dem plads, hvis ikke de kunne, så tror jeg, det ville have en effekt.

Jeg vil også gerne påpege, at jeg synes, det er vigtigt, at man f.eks. sigter efter at få kvinder valgt som formænd for udvalg. Når jeg siger det, er det ikke bare, fordi kvinder absolut skal være formænd, men det er noget af det, der er med til at kvalificere kvinderne til de andre lederposter. Vi ser ofte, at mænd kan referere til, at de har haft en masse af den type poster, det har kvinderne ikke nær så ofte, og dermed bliver de diskvalificeret til, hvad man kan kalde de egentlige lederposter. Derfor vil jeg gerne bede statsministeren, om han ikke kan være lidt mere barsk over for organisationerne.

Tag nu det område, jeg kender til, Danmarks Naturfredningsforening, hvor vi dog trods alt fik en slags aftale; der er intet teknisk i vejen for, at det ikke skulle kunne lade sig gøre. Og for at tage et område, jeg ved der ligger statsministerens hjerte nær, Dansk Jagtforening, dér mener jeg godt man kunne give en dispensation. Det er altså muligt at skelne, og det er muligt at gøre mere, end vi gør. Det ved jeg fra den regering, jeg selv var medlem af.

Statsministeren (Poul Schlüter):

Fru Lilli Gyldenkilde såvel som fru Lone Dybkjær vendte tilbage til spørgsmålet om amterne og kommunerne, og jeg tror, de fleste af os har det indtryk, at amterne og kommunerne endnu ikke har arbejdet så systematisk og bevidst med ligestillingsopgaverne, som vi kunne ønske os.

Nu er det jo således, at vi her i landet har kommunalt selvstyre, og det hylder vi alle ved festlige lejligheder og respekterer i den daglige lovgivning. Men det synes jeg ikke giver os et problem her. Det må være rimeligt, at de holdninger, som under debatten i dag er kommet til udtryk om, at vi gerne så, at kommunerne og amterne arbejdede mere intenst med ligestillingsagen, kommer til amternes og kommunernes kundskab. Det kan gøres på flere måder. Indenrigsministeren kunne tale med dem, han møder dem ofte. Jeg tror også nok, jeg kan finde udvej for den løsning, at jeg selv i min egen skab af statsminister påtager mig over for kommunerne i kondenseret form at referere de synspunkter, som fra så mange sider under de-

batten i dag er kommet til udtryk. Jeg vil i hvert fald meget gerne give det tilbud, at jeg som statsminister efter denne debat i et brev til organisationerne refererer de synspunkter, som mange ordførere og også jeg selv har lagt vægt på på dette felt.

(Kort bemærkning).

Aage Brusgaard (FP):

Ja, det skal også nok blive kort, men de tre sidste talere har klandret kommunerne og amterne meget for, at de ikke rigtig har gjort noget inden for ligestillingsområdet. Jeg må da beklageligvis gøre opmærksom på, at i disse kommuner er der altså enten konservative, Venstre- eller socialdemokratiske flertal, og de samme partier sidder som oftest også på borgmesterpladserne. Det er altså jeres egne partifæller, I klandrer.

Jeg tror rent faktisk, det er, fordi de har den fornuftige holdning, at de antager kvinder, når kvinder er bedst, og de antager mænd, når mænd er bedst. Derimod er det, vi gør herinde i Folketinget, at skrive nogle notater og nogle rapporter og ikke disse mere. Ude i kommunerne ved man, hvad man gør, hvad enten man er konservativ, fra Venstre eller socialdemokrat.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslag om motiveret dagsorden nr. D 7 af Jytte Andersen (S), Grethe Fenger Møller (KF), Hanne Severinsen (V), Lilli Gyldenkilde (SF), Arne Melchior (CD), Lone Dybkjær (RV) og Inger Stilling Pedersen (KRF) (se foran) vedtoges med 102 stemmer (S, KF, V, SF, CD, RV og KRF) mod 7 (FP).

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Første behandling af lovforslag nr. L 117:

Forslag til lov om miljø og genteknologi.
Af miljøministeren (Per Stig Møller).
(Fremsat 1/2 91).

Lovforslaget sattes til forhandling.